
Препорака CM/Rec(2023)2

на Комитетот на министри до земјите-членки за правата, услугите и поддршката на жртвите на кривични дела

(Усвоена од Комитетот на министри на 15 март 2023 година на 1460. состанок на замениците на министрите)

Верзија на англиски јазик

Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime

Овој превод е направен со финансиска поддршка на Европската Унија и на Советот на Европа. Наведената содржина е единствена одговорност на Советот на Европа и не значи дека секогаш ги одразува ставовите на Европската унија.

Дозволена е репродукција на извадоци (до 500 збора), освен за комерцијални цели сè додека интегритетот на текстот е сочуван, извадокот не се користи вон контекст, не се даваат нецелосни информации или генерално не се наведува читателот во погрешна насока во однос на природата, опсегот или содржината на текстот. Секогаш мора да се наведе изворниот текст на следниов начин, „© Советот на Европа, 2023“.

Сите други барања во врска со репродукцијата/преведувањето на целиот дел од документот, треба да се упатат до Дирекцијата за комуникации, Совет на Европа (F-67075 Strasbourg Cedex или publishing@coe.int).

Целата друга кореспонденција во врска со овој документ треба да биде упатена до Дирекцијата за комуникации, Avenue de l'Europe F-67075 Strasbourg Cedex, France, Tel. +33 (0)3 88 41 20 00; E-mail: Horizontal.Facility@coe.int

© Совет на Европа, јули 2023 година

Сите права се задржани.

Правата на користење ги има Европската Унија под одредени услови

Преамбула

Комитетот на министри, според условите од член 15.б од Статутот на Советот на Европа, Свесни за фактот дека виктимизацијата од кривично дело е секојдневен феномен кој влијаена животите на граѓаните низ Европа;

Имајќи ја предвид Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи (ЕСТбр. 5, 1950 година), Европската конвенција за компензација на жртвите на насилни кривични дела (ЕСТ бр. 116, 1983 година), Конвенцијата на Советот на Европа за спречување на тероризам (ЦЕТС бр. 196, 2005), Конвенцијата на Советот на Европа за акција против трговија со луѓе (ЦЕТС бр. 197, 2005), Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на децата од сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба (ЦЕТС бр. 201, 2007) и Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство (ЦЕТС бр. 210, 2011);

Имајќи ја предвид Препораката [Rec\(2006\)8](#) на Комитетот на министри до земјите-членки запомош на жртвите на кривични дела и Препорака [Rec\(85\)11](#) на Комитетот на министри до земјите-членки за положбата на жртвата во рамките на кривичното право и кривичната постапката;

Напоменувајќи дека, од усвојувањето на Препораката [Rec\(2006\)8](#), усвоени се неколку препораки од страна на Комитетот на министри и постигнат е значаен напредок во областа на правата на жртвите, вклучително и напредок во однос на националното и меѓународното законодавство и практика, како и подобро разбирање на потребите на жртвите и нови истражувања;

Имајќи ги предвид стандардите развиени од страна на Европската унија и од страна на Обединетите нации во однос на жртвите;

Забележувајќи ги со благодарност достигнувањата на невладините организации во помагањето на жртвите;

Свесни за потребата од соработка меѓу земјите-членки, особено за помош на жртвите на тероризам и други форми на транснационални кривични дела;

Разбирајќи ја потребата на жртвите од добивање на соодветни информации, поддршка и заштита и чувствителноста на нивната потреба да учествуваат во кривичните и другите релевантни судски постапки;

Свесни за потребата да се гарантира дека жртвите се препознаваат и со нив се постапува со почит, на чувствителен, приспособен, професионален и недискриминаторски начин, во сите контакти со службите за поддршка на жртвите или со службите за ресторативна правда или со надлежен орган, кои работат во контекст на кривичните и другите релевантни судски постапки;

Поддржувајќи еден похولي стички пристап кон правата на жртвите во обидот за понатамошно развивање и проширување на правата и услугите на жртвите надвор од контекстот на кривичната постапка, не само преку промовирање на правата на жртвите во контекст на кривичната постапка, туку и пред, по и независно од таквата

постапка;

Разбирајќи ги потребите на жртвите и желбата за постигнување на културолошка промена со цел судските постапки и постапките за обезбедување на поддршка на жртвата да бидат дизајнирани и испорачани на начин кој е прилагоден на потребите на жртвите, автономијата и дејството;

Истакнувајќи ја потребата од ажурирани и подетални насоки за развој и практично спроведување на правата на жртвите;

Свесни за потребата од внимателно балансирање на правата на жртвите со правата на осомничените или обвинетите за сторено кривично дело, како и со потребата од соодветно управување со судството,

Препорачува владите на земјите-членки да ги шират и да се водат во нивното внатрешно законодавство и практика според начелата наведени во додатокот на оваа препорака што ја заменува Препораката [Rec\(2006\)8](#) на Комитетот на министри до земјите-членки за помошна жртвите на кривични дела.

Додаток на Препораката [CM/Rec\(2023\)2](#)

Начела во однос на правата, услугите и поддршката за жртвите на кривични дела

Член 1 - Дефиниции

За целите на оваа препорака:

1. „жртва“ значи:
  - а) физичко лице кое претрпело штета, вклучително и физичка, ментална, емоционална или економска штета, директно предизвикана од кривично дело;
  - б) членови на семејството на лице чија смрт е директно предизвикана од кривично дело и кои претрпеле штета како резултат на смртта на тоа лице;
2. „Членови на семејството“ се брачниот другар, лицето кое живее со жртвата во посветена интимна врска, во заедничко домаќинство и на стабилна и континуирана основа, роднините во директно сродство, браќата и сестрите и издржуваните лица на жртвата. Земјите-членки се охрабруваат да користат инклузивна дефиниција за „членови на семејството“ која вклучува граѓански партнери и невенчани партнери во трајна врска;
3. „повторна виктимизација“ значи ситуација во која едно исто лице е жртва на повеќе од едно кривично дело во одреден временски период и особено вклучува ситуации во кои лицето е жртва на кривични дела извршени од истиот сторител и ситуации во кои лицето е жртва на кривични дела од слична природа извршени од различни сторители;
4. „секундарна виктимизација“ е виктимизација која се јавува не како директен

резултат на кривичното дело, туку како резултат на постапувањето на јавните или приватните институции и други лица кон жртвата;

5. „дете“ значи секое лице помладо од 18 години. Кога возраста на жртвата не се знае со сигурност и постојат причини да се верува дека жртвата е дете, за целите на оваа препорака треба да се претпостави дека жртвата е дете;
6. „ресторативна правда“ се однесува на секој процес кој им овозможува на оштетените од кривично дело и на оние кои се одговорни за таа штета, доколку се согласат по сопствена волја, активно да учествуваат во решавањето на прашањата кои произлегуваат од кривично дело, преку помош на обучена и непристрасна трета страна;
7. „кривична постапка“ се однесува на судските постапки кои овозможуваат донесување на пресуда согласно материјалното кривично право. Го вклучуваат моментот кога се поднесува формална жалба и ситуациите во кои органите по службена должност (*ex officio*) покренуваат кривична постапка. Завршуваат откако ќе се донесе правосилна одлука за кривичната одговорност на обвинетиот.

Член 2 – Начела

1. Кривично дело е неправда против општеството и кршење на индивидуалните права на жртвите. Затоа, земјите-членки треба да обезбедат ефективно признавање и почитување на правата на жртвите во однос на нивните човекови права; тие особено треба да ја почитуваат слободата, безбедноста, имотот, достоинството, приватниот и семејниот живот на жртвите и да ги препознаат негативните ефекти на кривичното дело врз жртвите.
2. Земјите-членки треба да се погрижат мерките наведени во оваа препорака да им бидат достапни на жртвите без дискриминација по која било основа, како што се пол, род, раса, боја на кожа, јазик, религија, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, поврзаност со национално малцинство, имот, раѓање, сексуална ориентација, родов идентитет, возраст, здравствена состојба, инвалидитет, брачен статус, статус на мигрант, жител или бегалец. Мерките треба да важат и за жртвите со кривично досие и – колку што е возможно – жртвите кои се осомничени дека извршиле кривично дело и/или во моментов подлежат на казнени санкции.
3. Земјите-членки треба да се погрижат дека жртвите кои се особено ранливи, како резултат на нивните лични карактеристики или поради околностите на кривичното дело, можат да имаат корист од конкретните мерки кои најдобро одговараат на нивната ситуација.

4. Земјите-членки треба да се погрижат при примената на оваа препорака ако жртвата е дете примарен да биде најдобриот интерес на детето. Таквиот пристап прилагоден на детето, земајќи ја предвид возраста, попреченоста, зрелоста, ставовите, потребите и грижите на детето, треба да се оценува на индивидуална основа.
5. Обезбедувањето на услугите и мерките наведени во оваа препорака не треба да зависат од идентификацијата, приведувањето, кривичниот прогон или осудата на сторителот на кривичното дело. Обезбедувањето на овие услуги и мерки треба да зависи само од поднесувањето на формална жалба од страна на жртвата, семејниот однос помеѓу жртвата и сторителот или формалната улога на жртвата во рамките на кривичната постапка, онаму каде што е соодветно.
6. Земјите-членки треба да се погрижат услугите и мерките наведени во оваа препорака да ги почитуваат потребите, дејствата и автономијата на жртвите. Како општо правило, желбата на жртвите за тоа дали ќе користат некоја од услугите и мерките опфатени во одредбите на оваа препорака или не, треба да е обврзувачка за надлежните органи, освен доколку не преовладуваат факторите во врска со правилното спроведување на правдата или безбедноста на жртвите кои бараат спроведување на таквите мерки.
7. Онаму каде што се упатува на „други судски постапки“ во оваа препорака, правата што им се доделени на жртвите не ги засегаат или ограничуваат основните начела на овие видови постапки во националното законодавство, на пример начелото на еднаквост во граѓанската постапка, и треба да се толкуваат во согласност со овие начела.
8. Жртвите се среќаваат со различни органи овластени да донесуваат одлуки и/или да нудат услуги. Таквите „надлежни органи“ вклучуваат органи на прогонот, кривичната правда и, онаму каде што е применливо, на други места во јавниот сектор. Општо правило е дека секаде каде што се упатува на „надлежните органи“, надлежноста се однесува и на материјалната и на територијалната надлежност, освен кога целта на одредбата е да дозволи соработка, комуникација и упатување помеѓу органи со различна територијална надлежност во случај на прекугранични жртви.

ПОГЛАВЈЕ I – ПРИСТАП ДО ПРАВОСУДСТВОТО, ИНДИВИДУАЛНА ПРОЦЕНКА, ИНФОРМАЦИИ И ПОДДРШКА

Член 3 -Пречки на пристапот до правда и поддршка

1. Со цел да се подобри пристапот до правдата и да се поттикнат жртвите да контактираат со надлежните граѓански, кривични и други релевантни судски органи и организации за поддршка, земјите-членки треба да ги истражат пречките, доколку постојат, што ги спречуваат жртвите да контактираат со тие

органи или служби за поддршка или да поднесат формална жалба, и да ги намалат до најголема можна мера.

2. Земјите-членки треба да ги подобрат и да ги искористат можностите што ги нуди информатичката и комуникациската технологија со цел да обезбедат значителен пристап до правдата и поддршката. Ова се однесува на целокупната препорака, ноако приоритет се однесува на:
  - а) право да се известат органите и да се поднесе формална жалба (член 7); б) право на информации (член 6) и информации за случајот (член 8);
  - в) право да се биде сослушан (член 10);
  - г) правото на заштита (член 15);
  - д) права на прекуграничните жртви (член 20).
3. Земјите-членки се охрабруваат да истражат и да ги решат можните пречки кои ги спречуваат сведоците да ги известат надлежните органи и службите за поддршка запојава на кривично дело.

Член 4 - Индивидуална проценка на потребите и ранливостите на жртвата

1. Земјите-членки треба да се погрижат жртвите да бидат индивидуално проценети, од првиот соодветен момент кога ќе дојдат во контакт со органите на кривичната правда, во согласност со националните процедури, за да се идентификуваат специфичните потреби за заштита и да се утврди дали и до кој степен жртвите можат ефективно да ги користат или до кој степен им се потребни општите права за пристап и конкретните мерки наведени во оваа препорака за заштита на жртвите.
2. Индивидуалната проценка треба особено да ги земе предвид:
  - а) личните карактеристики на жртвата;
  - б) видот или природата на кривичното дело; и
  - в) околностите на кривичното дело.

Иако особено внимание може да се посвети на жртвите кои припаѓаат на одредени ранливи групи, индивидуалната проценка останува одлучувачка во утврдувањето на потребата од конкретни мерки.

3. Индивидуалните проценки треба да се вршат со непосредно вклучување на

жртвите и треба да ги земат предвид нивните желби, вклучително и онаму каде што тие не сакаат да искористат конкретни мерки или да учествуваат во индивидуалната проценка.

4. Доколку елементите што ја формираат основата на индивидуалната проценка значително се променат, земјите-членки треба да се погрижат таа да се ажурира втекот на кривичната постапка.
5. Кога е вклучена жртва која не е, или во помала мера е, способна да разбере и ефективно да учествува во кривичната постапка поради возраста, менталната или физичката состојба или инвалидитет, треба да се земе соодветно предвид ранливоста на ова лице и потребно е да се воспостават конкретни мерки со цел да се зајакне пристапот и ефективното користење на процедуралните права на лицето.
6. Индивидуалната проценка треба барем да се спроведе во кривичната постапка и во однос на потребите за заштита на жртвите, но земјите-членки се охрабруваат да истражат и применуваат слична стратегија за други процесни потреби и во други судски постапки, како и во однос на поддршката и програмите за ресторативна правда.

Член 5 – Право да се разбере и да се биде разбран

1. Земјите-членки треба да преземат соодветни мерки за да им помогнат на жртвите да разберат и да бидат разбрани уште од првиот соодветен контакт и за време на секоја понатамошна неопходна интеракција што ја имаат со надлежен орган во контекст на кривичната постапка, други судски постапки, услуги за поддршка и програми за ресторативна правда, вклучително и онаму каде што информациите се обезбедени од тој орган.
2. Земјите-членки треба да се погрижат да со жртвите во контекст на кривичната постапка се комуницира на едноставен и пристапен јазик. Ваквото комуницирање треба да ги земе предвид личните карактеристики на жртвата, вклучително и познавањето на јазикот што се користи за давање информации од страна на жртвата, возраста, зрелоста, интелектуалниот и емоционалниот капацитет, писменоста и секоја ментална, физичка или друга попреченост што може да влијае на способноста да разбере или да биде разбрана. Треба подеднакво да се земат предвид и ограничувањата на способноста на жртвата да пренесува информации. Информациите треба да се обезбедат усно или писмено, а земјите-членки се охрабруваат да ги земат предвид преференциите на жртвите во однос на начинот на кој информациите се соопштуваат, секогаш кога тоа е возможно.
3. Освен ако не е спротивно на интересите на жртвата или освен ако не се нарушува текот на кривичната или друга судска постапка, земјите-членки треба

да дозволат жртвата да биде придружувана од лице по нивен избор при првиот контакт со надлежен орган каде што жртвата има потреба од помош за да разбере или да биде разбрана.

Член 6 - Право на добивање информации

1. Земјите-членки треба да се погрижат на жртвите по службена должност (*ex officio*) да им бидат понудени следните информации, без непотребно одложување, уште од нивниот прв соодветен контакт со органот надлежен за кривичната постапка, со цел да им се овозможи пристап до правата наведени во додатокот на оваа препорака:
  - а) видот на поддршката што можат да ја добијат и од кого, онаму каде што е релевантно, основните информации за пристапот до медицинската поддршка, секаква специјалистичка поддршка, вклучително и психолошка поддршка и алтернативно сместување. Доколку се применува согласно националното законодавство, тие исто така треба да бидат информирани за можноста службите за поддршка на жртвите да им пристапат доколку жртвата се согласи;
  - б) ако жртвите живеат во земја-членка различна од онаа каде што е извршено кривичното дело, секакви конкретни мерки, процедури или аранжмани што се достапни за заштита на нивните интереси во земјата-членка каде што е остварен првиот контакт со надлежниот орган;
  - в) како и под кои услови имаат право на толкување и превод;
  - г) како и под кои услови можат да добијат заштита, вклучително и мерки за заштита;
  - д) процедурите за поднесување формални жалби во однос на кривично дело и улогата на жртвата во таквите постапки;
  - е) како и под кои услови можат да пристапат до правен совет, правна помош и секаков друг вид на совет;
  - ж) како и под кои услови можат да добијат информации за кривичната постапка поведена како резултат на кривичното дело што го претрпеле;
  - з) деталите за контакт за комуникација во врска со нивниот случај;
  - и) достапните услуги за ресторативна правда;
  - к) како и под кои услови можат да пристапат до компензација;
  - л) расположливите процедури за поднесување приговори кога нивните права не се почитуваат од страна на надлежниот орган кој работи во контекст на

кривичната постапка, колку што е возможно и без да се даваат правни совети во поединечни случаи;

м) како и под кои услови може да се надоместат трошоците настанати како резултат на нивното учество во кривичната постапка.

2. Информациите наведени во став 1 треба да бидат дадени на начин што жртвата може да го разбере. Информациите треба да се даваат усно или писмено, а земјите-членки се охрабруваат, секогаш кога е возможно, да ги земат предвид преференциите на жртвите во однос на прашањето дали информациите се дадени усно или писмено.
3. Обемот или деталите на информациите наведени во став 1 може да се разликуваат во зависност од специфичните потреби и личните околности на жртвата и видот или природата на кривичното дело. Дополнителни детали може да се дадат во подоцнежните фази во зависност од потребите на жртвата и релевантноста на таквите детали, во секоја фаза од постапката.
4. Земјите-членки се охрабруваат да ја прошират обврската за обезбедување на информациите наведени во став 1 и на други релевантни организации, како што се поддршка на жртвите, социјални или здравствени услуги. Понатаму, тие се охрабруваат не само да се ограничат на видовите информации наведени во став 1, туку и да вклучат информации за други судски постапки, како што се информации за пристап до компензација или мерки за заштита преку граѓанска, управна или друга постапка.

ГЛАВА II - СУДСКА ПОСТАПКА

A. Кривична постапка

Член 7 - Права на жртвите да поднесат формална жалба и да ги известат органите

1. Земјите-членки треба да се погрижат дека жртвите имаат право да поднесат формална жалба до надлежниот орган. Ова право не влијае на ниту едни важечки дискрециони овластувања на органите да го следат случајот и/или да ги отфрлат случаите во подоцнежна фаза.
2. Земјите-членки треба да се погрижат жртвите да добијат писмена потврда за нивната формална жалба до надлежниот орган, наведувајќи ги основните елементи на кривичното дело. Земјите-членки треба да обезбедат доволно заштитни мерки за надминување на потешкотиите со кои се соочуваат жртвите кои не го разбираат или зборуваат јазикот на надлежниот орган.
3. Онаму каде што е возможно според националното законодавство, земјите-членки треба исто така да се погрижат дека жртвите имаат право да ги известат органите без да поднесат формална жалба и треба да се погрижат жртвите да

бидат информирани за разликата помеѓу известување на органите и поднесување на формална жалба.

Член 8- Права на жртвите на информации во врска со нивниот случај

1. Земјите-членки треба да се погрижат за жртвите да се известени без непотребно одложување за нивното право да ги добијат, како резултат на нивната формална жалба и на барање, следните информации за кривичната постапка покрената како резултат на кривичното дело кое го претрпеле и дека ги добиваат такви информации без непотребно одлагање:
  - а) секоја одлука да не се продолжи или да се заврши истрагата, или кривично да не се гони сторителот, вклучувајќи ги, онаму каде што е соодветно, причините за оваа одлука;
  - б) времето и местото на судењето и природата на обвиненијата против сторителот.
2. Земјите-членки треба да се погрижат, во согласност со нивната улога во релевантниот систем на кривичното право дека жртвите се известени без непотребно одложување за нивното право да ги добијат следните информации, на барање и како резултат на нивната жалба во однос на кривичното дело што го претрпеле:
  - а) сите правосилни пресуди од судење, вклучително и вонсудско спогодување и, онаму каде што е соодветно, причините за оваа одлука;
  - б) информации кои и овозможуваат на жртвата да знае за состојбата на кривичната постапка, вклучително, онаму каде што е достапно според националното законодавство, разгледување на списите на предметот, освен ако таквото известување може негативно да влијае на правилното постапување со случајот;
  - в) доколку се достапни постапки за ресторативна правда според националното законодавство, секоја одлука да се воздржи од упатување на процеси на ресторативна правда, кога жртвата побарала такво упатување во согласност со националното право;
  - г) секоја одлука во врска со компензација од сторителот (член 13) и заштита (член 15), вклучувајќи ги, онаму каде што е соодветно, причините за оваа одлука.
3. Земјите-членки треба да се погрижат жртвите да бидат известени без непотребно одложување за достапните можности да поднесат барања за информации во врска со состојбата на постапката покрената како резултат на

кривичното дело што го претрпеле, во согласност со нивната улога во релевантниот систем на кривично право.

4. Земјите-членки треба да се погрижат на жртвите да им се понуди можност да бидат известени, без непотребно одложување, кога лицето кое е задржано во притвор, обвинето или осудено за кривични дела кои се однесуваат на нив, е ослободено или избегало од притвор. Жртвата треба да ги добие информациите наведени во овој став, барем на свое барање, во случаите кога постои опасност или идентификуван ризик од повреда на самата жртва. Во одлуката за обезбедување на оваа информација, земјите-членки треба да го проценат секој идентификуван ризик за сторителот што може да произлезе од ова известување. Понатаму, земјите-членки треба да се погрижат дека жртвите се информирани за сите релевантни мерки издадени за нивна заштита во случај на отпуст или бегство на сторителот. Тие се охрабруваат да дозволат жртвите да бидат сослушани во врска со сите такви мерки за заштита.
5. Желбата на жртвите за тоа дали да ги добијат видовите информации наведени во ставовите 1 до 3 или не, треба во согласност со условите наведени во нив, да го обврзе надлежниот орган, освен ако тие информации мора да бидат обезбедени поради правото или обврската на жртвата активно да учествува во кривичната постапка или поради закана за непосредна повреда на жртвата. Земјите-членки треба да им дозволат на жртвите да ја менуваат својата желба во секој момент и треба да ја земат предвид секоја таква модификација.

Член 9– Право на толкување и превод

1. Земјите-членки треба да се погрижат на жртвите кои не го разбираат или зборуваат јазикот на односната кривична постапка, на барање, да им се обезбеди бесплатно толкување, во согласност со нивната улога во релевантниот систем на кривично право во рамките на кривичната постапка, барем за време на секое интервју или испрашување на жртвата за време на кривичната постапка пред истражните и судските органи, вклучително и за време на полициското испрашување, и треба да им овозможат на жртвите активно да учествуваат во привремените судски рочишта во согласност со улогата на жртвата во релевантниот систем на кривичното право.
2. Земјите-членки треба да се погрижат на жртвите кои не го разбираат или зборуваат јазикот на кривичната постапка, во согласност со нивната улога во релевантниот систем на кривичното право во кривичната постапка, на барање, да им бидат обезбедени бесплатно преводи на информациите кои се од суштинско значење за извршувањето на нивните права во кривичната постапка на јазик што тие го разбираат до степен до кој таквите информации им се достапни за жртвите. Земјите-членки се охрабруваат да ги сметаат информациите во член 6, член 7.2 и член 8 за „суштински“ информации што барем треба да се преведат.

3. Земјите-членки треба да се погрижат на жртвите кои имаат право на информации завремето и местото на судењето и кои не го разбираат јазикот на надлежниот орган, да им се обезбеди превод на информациите на кои имаат право, на нивно барање.
4. На жртвите треба да им се дозволи да поднесат образложено барање за разгледување на документ или делови од документ како суштински за нивното активно учество во кривичната постапка.
5. Без оглед на ставовите 2, 3 и 4, треба да се дозволи да се обезбеди устен превод или усно резиме на суштинските документи наместо писмен превод под услов таквиот устен превод или усно резиме да не ја нарушува правичноста на постапката. Може да се користат комуникациски технологии како видео конференции, телефон или интернет, освен ако не е потребно физичко присуство на преведувачот за жртвите правилно да ги остварат своите права или да ја разберат постапката.
6. Земјите-членки треба да се погрижат надлежниот орган да процени дали на жртвите им треба толкување или превод како што е предвидено во ставовите 2, 3 и 4. Жртвите може да ја оспорат одлуката да не се обезбеди толкување или превод. Процедуралните правила за такво оспорување треба да се утврдат со националното законодавство.
7. Толкувањето и преводот и секое разгледување на оспорување на одлуката да не се обезбеди толкување или превод според овој член не треба неразумно да ја одолговлекува кривичната постапка.

Член 10 – Право на сослушување

1. Земјите-членки треба да се погрижат жртвите да бидат сослушани и да обезбедат докази за време на кривичната постапка.
2. Земјите-членки се охрабруваат да овозможат сослушување на жртвите и за време на постапките по судењето.
3. Во согласност со националното законодавство, земјите-членки се охрабруваат да дозволат обезбедувањето докази да биде на иницијатива на жртвата и да не ја ограничуваат само на сведочење за време на истрагата или судењето.
4. Колку што е возможно, и во согласност со правата на обвинетиот, земјите-членки се охрабруваат да земат во предвид дали жртвите може да присуствуваат при планирањето и одложувањето на судските постапки и постапките по судењето.

5. Во согласност со националното законодавство, земјите-членки се охрабруваат да се погрижат дека ова право на сослушување се однесува на секоја одлука за која може да се претпостави дека има значително влијание врз интересите на жртвите. Ова охрабрување може особено да се однесува на:
- а) сите одлуки во врска со обезбедувањето информации на и од страна на жртвата, вклучувајќи го, меѓу другото (*inter alia*), правото на толкување и превод;
  - б) доколку е применливо, секоја одлука за воздржување од упатување на процеситена ресторативна правда, во оние случаи кога жртвата побарала такво упатување;
  - в) сите одлуки да не се гони сторителот;
  - г) доколку е применливо, секоја одлука да се прибегне кон форми на вонсудско спогодување;
  - д) сите одлуки во врска со компензацијата на жртвата во текот на кривичната постапка;
  - е) сите одлуки да се добие државен надомест;
  - ж) сите одлуки во врска со заштитата на жртвата.
6. Процедуралните правила според кои жртвите може да се сослушаат и можат да обезбедат докази и степенот до кој правото на жртвите да бидат сослушани треба да се земат предвид од органите се утврдени со националното законодавство.

Член 11 – Право на надоместок на трошоците и враќање на имотот

1. Земјите-членки треба да им овозможат на жртвите кои учествуваат во кривичната постапка можност за надомест на трошоците настанати како резултат на нивното активно учество во постапката. Овој надоместок ќе се случи во согласност со улогата на жртвите во релевантниот систем на кривичното право и треба да се однесува најмалку на трошоците во врска со дејствијата што жртвата е должна да ги преземе, како што е давање докази како сведок.
2. Земјите-членки треба да се погрижат дека, по одлука на надлежен орган, имотот што може да се врати, а кој е запленет во текот на кривичната постапка, им се враќа на жртвите без непотребно одлагање, освен ако тоа не е потребно за целите на кривичната постапка. Условите или процедуралните правила под кои таквиот имот им се враќа на жртвите треба да бидат утврдени со националното

законодавство.

Член 12 – Право на правна помош

1. Земјите-членки треба да се погрижат жртвите да имаат пристап до правна помош, барем кога имаат статус на странки во кривичната постапка. Тие се охрабруваат да обезбедат пристап до бесплатна правна помош за жртвите во врска со сите одлуки каде што тоа го бараат интересите на правдата.
2. Условите и процедуралните правила согласно кои жртвите имаат пристап до правна помош треба да се утврдат со националното законодавство.

Б. Кривични и други постапки

Член 13 – Право на компензација од сторителот

1. Земјите-членки треба да се погрижат во текот на кривичната постапка, жртвите да имаат право да добијат одлука за компензација од сторителот, во разумен рок. Кога барањето за компензација од сторителот во текот на кривичната постапка е непомирливо со националниот правен систем, земјите-членки треба да обезбедат алтернативни начини преку други судски постапки за структурно да го заштитат правото на жртвите да добијат таква одлука.
2. Земјите-членки треба да се погрижат советот, поддршката и, онаму каде што е соодветно, правната помош да им се достапни на жртвите при обезбедувањето и спроведувањето на таквата одлука.
3. Земјите-членки треба да ги охрабрат сторителите да обезбедат компензација на жртвите. Онаму каде што е соодветно и кога националното законодавство го дозволува тоа, може да се предвиди следново:
  - а) плаќање на надоместок во обвинителните акти и судските одлуки;
  - б) исплата на надоместок во врска со финансиските казни;
  - в) други немонетарни облици на репарација.
4. Ако жртвите претпочитаат парнична постапка наместо барање компензација во текот на кривичната постапка, тие треба да имаат избор да добијат одлука за компензација од сторителот во парнична постапка.

Член 14 – Право на компензација од државата

1. Земјите-членки треба да усвојат програма за компензација од државата за жртвите на злосторствата извршени на нејзината територија – која е независна од кривичната постапка, под услов штетата да настанала како резултат на кривично дело – за што може да биде потребно поднесување на формална

жалба. Потенцијалните корисници на таквата програма треба да се определат со националното законодавство, но потребно е барем да вклучуваат жртви на намерни, насилни злосторства, вклучително и сексуално насилство.

2. Земјите-членки треба да се погрижат дека барањата за компензација може да се поднесуваат без трошоци и дека компензацијата се доделува без непотребно одлагање, на правично и соодветно ниво. Сумата за компензација треба да се определи со националното законодавство и да се земат предвид, во најмала рака:
  - а) трошоците кои се однесуваат на лекување и рехабилитација за физички и психолошки повреди;
  - б) губењето на приход;
  - в) погребалните трошоци и губењето на средствата за издршка на издржуваните лица.
3. Земјите-членки би можеле да се погрижат програмата да функционира според начелото на супсидијарност со доделување на компензација за штети кои не се покриени од други извори, меѓу другото (*inter alia*), од сторителот, осигурувањето и/или здравствените и социјалните услуги.
4. Земјите-членки се охрабруваат да дозволат авансно плаќање, пред да се донесе конечна одлука за компензација од државата или компензација преку други извори, особено во случаи кога жртвата итно бара компензација од државата. Авансните плаќања не влијаат на супсидијарноста наведена во член 14 став 3.
5. Земјите-членки треба да се погрижат негативните одлуки за компензација да бидат предмет на ревизија. Условите и процедуралните правила преку кои се спроведува таквата ревизија треба да се утврдат со националното законодавство.
6. Земјите-членки се охрабруваат да се погрижат државјанството или статусот на престој на жртвите да не ја ограничува нивната подобност за компензација.
7. Во случај на прекугранични жртви, надлежните органи на секоја земја-членка се охрабруваат да ја дадат најголемата можна помош и да соработуваат за да им овозможат на жртвите да бараат компензација од државата во која се случило кривичното дело со упатување на барање до надлежен орган во нивната сопствена земја. Земјите-членки се охрабруваат да имаат таков систем на пренос на побарувањата за компензација.

Член 15- Право на заштита

1. Земјите-членки се охрабруваат да се погрижат да им се достапни мерки за заштита, колку што е возможно, на жртвите и членовите на нивните семејства

од секундарна и повторна виктимизација, од заплашување и одмазда и од нарушување на нивната приватност и достоинство.

2. Заштитните мерки што им се достапни на жртвите треба да вклучуваат, но не мора да бидат ограничени на:

а) мерки за избегнување секундарна виктимизација на жртвите како резултат на нивното учество во кривичната постапка. Посебно, треба да се гарантира правото на жртвите да бидат сослушани без неоправдано одлагање по поднесената формална жалба во врска со кривично дело до надлежниот орган; правото да се сведе бројот на интервјуа на жртвите на минимум; правото на интервју во придружба на законски застапник и/или лице по нивен избор, освен ако не е донесена образложена одлука за спротивното; и правото на лекарски прегледи кое треба да биде сведено на минимум. Во случај на жртви со специфични потреби за заштита, земјите-членки, исто така, треба да се погрижат интервјуата со жртвите да се вршат во простории дизајнирани или приспособени за таа цел и да интервјуата со жртвите се спроведуваат од или преку професионалци обучени за таа цел. Освен ако не е спротивно на доброто правосудство, сите интервјуа со жртви со специфични потреби за заштита се исто така спроведени од истото лице и сите интервјуа со жртви на сексуално насилство, родово базирано насилство или насилство во рамките на блиски односи, освен ако не се спроведени од обвинител или судија, а под услов дека тоа нема да го попречи текот на кривичната постапка, ги води лице од одреден пол или род доколку жртвата изразила дека претпочита тие да бидат водени од лице со определен пол или род. Во текот на судската постапка, земјите-членки треба да имаат мерки за заштита за жртвите со посебни потреби кои помагаат да се избегне визуелен контакт меѓу жртвите и сторителите за време на давањето докази; кои овозможуваат жртвата да биде сослушана во судницата без да биде присутна; кои избегнуваат непотребно испрашување во врска со приватниот живот на жртвата што не е поврзан со кривичното дело; и кои овозможуваат судењето да се одржи без присуство на јавноста. Потребно е соодветно да се разгледаат дополнителни мерки за да се направат кривичните истраги и судскитесослушувања попријателски за жртвите;

б) мерки за избегнување, каде што е возможно, контакт помеѓу жртвите и членовите на нивните семејства и сторителот, вклучително и посебни места за чекање во новите судски простории. Во случај на постоечки судски простории, земјите-членки се охрабруваат да создадат посебни места за чекање или повеќенаменска употреба на просториите. Потребни се мерки за избегнување контакт во текот на судската постапка, освен ако таквиот контакт не е потребен во контекст на кривичната постапка;

в) процедури утврдени според националното законодавство за физичка

- заштита на жртвите и членовите на нивните семејства. Кога е релевантно, жртвите треба да се советуваат за ризиците од повторна виктимизација, заплашување и одмазда и за средствата за намалување на овие ризици. Жртвите исто така треба да добијат помош за спроведувањето на предложените мерки;
- г) мерки за заштита, на соодветен начин, на приватноста и достоинството, вклучувајќи ги личните карактеристики, податоци, слики или јавното ширење надруги информации што би можеле да доведат до идентификација на ранливите жртви и членовите на нивните семејства. Земјите-членки треба во најмала мера да ги охрабрат медиумите да преземат саморегулаторни мерки за таа цел.
3. Мерките споменати во став 2 треба да се спроведат барем во контекст на кривичната постапка, но земјите-членки се охрабруваат и да ги применат, онаму каде што е релевантно и соодветно, во ресторативната правда, другите постапки и во фазата по судењето.
4. Земјите-членки се охрабруваат да ги преземат неопходните законодавни или други мерки за да се погрижат, онаму каде што е неопходно и пропорционално, на жртвите да им се достапни соодветни наредби за ограничување, заштита или итна забрана. Овие наредби треба да бидат:
- идеално достапни во различни области на правото или наменетите процедури;
  - достапни во сите фази од применливите процедури;
  - достапни за непосредна заштита и без непотребни финансиски или административни оптоварувања на жртвата;
  - издадени за одреден период или додека не се изменат или укинат;
  - онаму каде што е потребно и соодветно, да бидат издадени по службена должност (*ex officio*) што има непосреден ефект;
  - достапни без оглед на, или во прилог на, други судски постапки;
  - дозволено да се воведат во подоцнежните судски постапки.
5. Земјите-членки треба да ги преземат неопходните законодавни или други мерки за да се погрижат дека прекршувањето на наредбите за ограничување или заштита издадени во согласност со став 4 погоре треба да подлежат на ефективни, пропорционални и одвраќачки кривични или други казнени санкции.
6. Земјите-членки се охрабруваат да се погрижат да им се достапни на жртвите советот, поддршката и, онаму каде што е соодветно, правната помош при обезбедувањето и спроведувањето на мерките наведени во ставовите 2, 3 и 4 погоре.

Член 16 – Право на лек

1. Жртвите на кривично дело може да бараат соодветни граѓански-правни лекови за да ги заштитат своите права. Земјите-членки треба да се погрижат жртвите да имаат ефективен пристап до релевантни и соодветни граѓански правни-лекови, и во разумен рок, преку:
  - право на пристап до надлежните судови или други органи; и
  - правна помош во соодветни случаи.

Условите и постапката согласно кои се обезбедува пристап до граѓански-правни лековитреба да се утврдат со националното законодавство.

2. За одредбите од оваа препорака кои се транспонирани во националното законодавство, земјите-членки треба да се погрижат жртвите да имаат, онаму каде што е соодветно, пристап до ефективен правен лек до надлежните органи. Условите и процедуралните правила под кои жртвите имаат пристап до таков правен лек треба да се утврдат со националното законодавство.

ГЛАВА III – ДРУГИ ОДРЕДБИ

Член 17 – Осигурување

1. Земјите-членки треба да поттикнат еднаков пристап до приватно и јавно осигурување за сите жители, до степен до кој што тоа е возможно.
2. Земјите-членки се охрабруваат да го промовираат начелото на осигурување што е достапно за што повеќе лица. Треба да биде достапно осигурување кое ќе се однесува на имотот на лицето, како и неговиот физички и психолошки интегритет.
3. Земјите-членки се охрабруваат, колку што е возможно, да го промовираат начелото полисите за осигурување да не ги исклучуваат штетите предизвикани од терористички дејствија или други форми на кривични дела со умисла. Земјите-членки се исто така поканети да ги поттикнат осигурителните компании или услуги, доколку е соодветно, да се обидат да ја вратат исплатената сума по основ осигурување од кривично дело од сторителот.

Член 18 – Ресторативна правда

1. Ресторативната правда треба да биде услуга која е општо достапна. Службите за ресторативна правда треба да имаат доволен капацитет да обезбедат безбедни и ефективни услуги за сите жртви кои можат да имаат полза. Видот и сериозноста на делото, или неговата географска локација, не треба сами по себе, а во отсуство на постојат други дискутабилни прашања, да оневозможат понуда на ресторативна правда.

2. Земјите-членки треба да се погрижат давателите на ресторативна правда да се усогласени со Препораката на Комитетот на министри [CM/Rec\(2018\)8](#) за земјите-членки во врска со ресторативната правда во кривичната материја. Ова особено сеоднесува на:
  - разгледување на потребите и интересите на жртвите, потребата за заштита и заштитни мерки, соодветна обука и средства за ублажување на потенцијалните ризици;
  - доброволната природа на учеството во ресторативната правда. Процесот ќе се одвива само ако страните слободно се согласат, откако претходно биле целосно информирани за природата на процесот и неговите можни исходи и импликации, вклучително и какво влијание, доколку има воопшто, би имал процесот на ресторативна правда врз идните кривични постапки. Страните треба да можат да ја повлечат својата согласност во секое време во текот на процесот;
  - гарантирањето дека на жртвите им се даваат потребните информации и поддршка за да им се овозможи да направат слободен и информиран избор за да учествуваат во ресторативната правда и, онаму каде што е соодветно, да иницираат ресторативна правда;
  - земањето во предвид на степенот до кој начелата на ресторативната правда можат да ги информираат начините на кои жртвите се ангажирани и дизајнот и испораката на услуги за жртвите.

Член 19 – Право на поддршка на жртвите

1. Земјите-членки треба да се погрижат да жртвите, во согласност со нивните потреби, имаат пристап до доверливи услуги за поддршка на жртвите, кои се бесплатни и се во нивен интерес.
2. Земјите-членки се охрабруваат да обезбедат национално да се покријат таквите услуги и да се погрижат таквите услуги во најмала рака да:
  - им обезбедат на жртвите бесплатна емоционална и, онаму каде што е достапна, психолошка поддршка;
  - им обезбедат на жртвите информации, совети и поддршка во врска со финансиските и практичните прашања кои произлегуваат од кривичното дело;
  - им обезбедат на жртвите информации, совети и поддршка за нивните права, вклучително и за пристапот до националните програми за компензација и нивната улога во кривичната постапка, како и за достапните услуги;
  - ги упатат жртвите на други служби кога е потребно;
  - ја почитуваат доверливоста при давањето на услуги;

- се целосно способни да се справат со проблемите со кои се соочуваат жртвите на кои им служат.
3. Земјите-членки треба да гарантираат дека на таквите услуги може да им се пристапи без оглед на тоа дали жртвата поднела формална жалба пред, за време на, и во соодветно време по истрагата и која било судска постапка.
  4. Земјите-членки треба да се погрижат полицијата и другите органи на кривичната правда да ја идентификуваат потребата на жртвите за упатување до службите за поддршка и, доколку жртвите се согласат, да го овозможат упатувањето до таквите служби. Ова првично упатување може да биде пасивно или активно и може да биде до генерички услуги за поддршка, кои пак, можат да им помогнат на жртвите да пристапат до специјализирана поддршка во согласност со нивните потреби.
  5. Онаму каде што е соодветно, земјите-членки треба да го олеснат упатувањето на жртвите до службите за поддршка на жртви од страна на други релевантни правни лица во контакт со жртвите, како што се болниците, училиштата, амбасадите, конзулатите, службите за социјална помош или вработување.
  6. Земјите-членки се охрабруваат да го поддржат формирањето или одржувањето на специјализирани центри за жртви на кривични дела како што се сексуално и семејно насилство и да го олеснат пристапот до овие центри.
  7. Земјите-членки треба да располагаат со услуги за поддршка кои се однесуваат на специфичните потреби на жртвите на тероризмот, во согласност со Директивата (ЕУ) 2017/541 на Европскиот парламент и на Советот за борба против тероризмот, кои се достапни за жртвите веднаш по терористички напад и онолку долго колку што е потребно. Овие услуги се нудат како дополнение или како интегриран дел од општите услуги за поддршка на жртвите. Земјите-членки се охрабруваат да размислат и за воспоставување или одржување споредливи услуги за жртвите на други злосторства на масовна виктимизација.
  8. Земјите-членки се поттикнуваат да воспостават или да поддржат бесплатни телефонски линии за помош и веб-страници за жртвите на национално ниво.
  9. Земјите-членки треба да преземат чекори за да се погрижат дека работата на службите кои нудат помош на жртвите е координирана на ниво кое е најсоодветно за да се гарантира дека:
    - сеопфатна низа на услуги е достапна и пристапна;
    - се подготвуваат и одржуваат стандарди за добри практики за услуги кои нудат помош на жртвите;

- се обезбедува и координира соодветна обука;
- услугите се достапни на владата за консултации во врска со предложените јавни политики и законодавството.

Член 20 – Прекугранични жртви и меѓународна соработка

1. Земјите-членки треба да се погрижат нивните надлежни органи да можат да преземат соодветни мерки за да се минимизираат потешкотиите со кои се соочува жртвата кога жртвата е резидент на друга држава од онаа во која е извршено кривичното дело, особено во однос на организацијата на постапката. За да го сторат тоа, органите во државата каде што е извршено кривичното дело треба да бидат во позиција да:
  - а. земат изјава од жртвата веднаш по поднесувањето на формалната претставка во врска со кривичното дело до надлежниот орган;
  - б. имаат, во најмала рака, можност за прилагодување на видеоконференции и телефонски конференциски повици со цел да се сослушаат жртвите кои живеат во странство.
2. Земјите-членки се поттикнуваат да ги прошират сличните можности како во став 1.б и на другите права утврдени во Поглавје II од додатокот на оваа препорака.
3. Земјите-членки се охрабруваат да се погрижат жртвите на кривични дела извршени во друга држава од државата во која што живеат, да можат да поднесат формална жалба до надлежните органи во државата во која што живеат, доколку не се во можност да го сторат тоа во државата каде што е извршено кривичното дело или, во случај на сериозно кривично дело, доколку не сакаат да го сторат тоа. Во овие случаи, земјите-членки треба да се погрижат надлежниот орган до кој жртвата поднесува формална жалба да ја пренесе без одлагање до надлежниот орган на државата каде што е извршено кривичното дело.
4. Земјите-членки се охрабруваат да се погрижат земјата на живеење да не ја ограничува подобноста на жртвите за компензација од државата или од сторителот (членови 14 и 13), заштита (член 15) и поддршка на жртвите (член 19) во државата каде што е извршено кривичното дело.
5. Земјите-членки се охрабруваат да учествуваат во меѓународни мрежи кои имаат за цел да ја олеснат прекуграничната соработка за задоволување на потребите на жртвите. Ова треба да вклучува, како приоритет, задоволување на потребите на жртвите на меѓународни и транснационални кривични дела.

Член 21 – Соработка и координација

1. Земјите-членки треба да се погрижат, онолку колку што е изводливо, за развојот и одржувањето на структурите за поддршка и координација на јавните политики и практики.
2. За таа цел, земјите-членки треба да се погрижат:
  - онолку колку што е изводливо, сите агенции вклучени во обезбедувањето на услуги и мерки наведени во додатокот на оваа препорака да работат заедно за да обезбедат координиран одговор на жртвите;
  - да се создадат дополнителни процедури за справување со ситуации на масовна виктимизација, заедно со сеопфатни планови за имплементација, вклучувајќи идентификација на водечките агенции.

Член 22 – Доверливост

1. Земјите-членки треба да бараат од сите агенции, без разлика дали се органи формираны според законот или невладини организации, кои се во контакт со жртвите, да усвојат јасни стандарди за заштита на податоците со кои тие можат да собираат, складираат и откриваат на трета страна информации добиени од или информации кои се однесуваат на жртвата под услов:
  - жртвата експлицитно да се согласила нејзините податоци да се откријат;
  - постои законско барање или овластување за тоа.
2. За горенаведените исклучоци, треба да постојат јасни правила за да ги регулираат процедурите за откривање на податоците.
3. Треба да се воспостават и да се објават постапки како да се постапи во случај на наводни прекршувања на правилата.

Член 23 – Избор и обука на кадар

1. Земјите-членки треба да се погрижат службените лица кои најверојатно ќе стапат во контакт со жртвите, како што се полицијата, судскиот персонал, службите за итни случаи или други кои присуствуваат на местото на голем инцидент, да добијат општа и специјалистичка обука.
2. Не доведувајќи ја во прашање независноста на судството и разликите во организацијата на судството во различните земји-членки, тие треба да бараат одговорните за обуката на судиите и обвинителите вклучени во кривичната постапка да обезбедат општа и специјалистичка обука за да се зголеми свеста на судиите и обвинителите за потребите на жртвите. Со должно почитување на независноста на правната професија, земјите-членки треба дополнително да препорачаат одговорните за обука на адвокатите да ја стават на располагање и

општата и специјалистичката обука за да се зголеми свеста на адвокатите за потребите на жртвите.

3. Преку нивните јавни услуги или преку финансирање на организациите за поддршка на жртвите, земјите-членки исто така се охрабруваат да помогнат во услугите за поддршка на жртвите за да им овозможат на оние кои обезбедуваат поддршка на жртвите и услуги за ресторативна правда да добијат општа и специјалистичка обука со цел да се погрижат таквата помош да се обезбеди во согласност со професионалните стандарди.
4. Земјите-членки се охрабруваат да ја стават општата обука и обуката за поддршка на располагање на други практичари кои можат да дојдат во контакт со жртвите, како што е релевантниот персонал во здравството, домувањето, социјалното осигурување, образованието и услугите за вработување.
5. Практичарите споменати во ставовите 1 до 4 треба да добијат општа и специјалистичка обука на ниво соодветно на природата и степенот на нивниот контакт со жртвите и во согласност со нивните должности. Целта е да им се овозможи на практичарите да ги препознаат жртвите, да ја зголемат свеста за потребите на жртвите и да им овозможат да постапуваат со жртвите на непристрасен, недискриминаторски, почитуван и професионален начин.
6. Општата обука треба, во најмала рака, да вклучува:
  - свесност за негативните ефекти на кривичното дело врз жртвите и ефектите од кривичното дело врз ставот и однесувањето на жртвата, вклучувајќи го и вербалното однесување;
  - вештини и знаења потребни за помош или професионална интеракција со жртвите;
  - свесност за ризикот од предизвикување секундарна виктимизација и вештини за минимизирање на овој ризик.
7. За оние кои се одговорни за спроведување на индивидуалната проценка наведена во член 4 и за упатување на жртвите до специјализирани служби за поддршка, општата обука исто така треба да вклучува:
  - свесност за тоа како да се спроведе индивидуалната проценка и како да се изберат соодветни мерки за да се одговори на одредени потреби за заштита;
  - достапност на услуги кои обезбедуваат информации и поддршка специфични за потребите на жртвите и средствата за пристапување до овие услуги.
8. Специјализираната обука треба да се обезбеди во најмала рака на целиот персонал кој работи со деца-жртви и жртви на одредени категории на кривично

дело, на пример семејно или сексуално насилство, тероризам, злосторства мотивирани од расни, верски или други предрасуди, како и на семејствата на убиените жртви.

Член 24 – Подигнување на јавната свест за виктимизација од кривично дело

1. Земјите-членки треба да придонесат за подигање на јавната свест за потребите на жртвите, охрабрувајќи го разбирањето и препознавањето на ефектите од кривичното дело со цел да се спречи секундарната виктимизација и да се олесни рехабилитацијата на жртвите.
2. Ова може да се постигне преку владино финансирање, јавни кампањи, користење на сите достапни современи медиуми и преку образование.
3. Улогата на невладиниот сектор во фокусирањето на вниманието на јавноста кон состојбата на жртвите треба да се препознае, промовира и поддржи.

Член 25 – Истражување и собирање податоци

1. Земјите-членки треба да промовираат, поддржат и, онолку колку што е возможно, да го финансираат или олеснат собирањето на средства за виктимолошки истражувања, вклучително и компаративно истражување од истражувачи на нивната територија или надвор од нивната територија.
2. Истражувањето, меѓу другото (*inter alia*), би можело да се фокусира на:
  - виктимизацијата од кривичното дело и нејзиното влијание врз жртвите;
  - преваленцата и ризиците од криминалната виктимизација, вклучувајќи ги факторите кои влијаат на ризикот;
  - ефективноста на законодавните и другите мерки за поддршка, компензација изаштита на жртвите на кривични дела;
  - ефективноста на достапните интервенции од органите на кривичната правда, службите за жртви и програмите за ресторативна правда.
3. Земјите-членки треба да ја земат предвид моменталната состојба на виктимолошките истражувања при развивањето на јавни политики засновани на докази насочени кон жртвите.
4. Земјите-членки треба да ги поттикнат сите владини и невладини агенции кои се занимаваат со жртви на кривични дела да ја споделат својата експертиза со други агенции и институции на национално и на меѓународно ниво.

Член 26 – Следење и имплементација на оваа препорака

1. Оваа препорака, начелата приложени кон неа и нивната имплементација треба

редовно да се проценуваат, земајќи го предвид секој значаен развој во поглед на правата на жртвите и виктимолошките истражувања во земјите-членки и, доколку е потребно, соодветно да се ревидираат.

1460-ти состанок, 15 март 2023 година

10 Судски прашања

10.1 Европски комитет за проблеми поврзани со кривичните дела (ЦДПЦ)

6. Препорака CM/Rec(2023)2 на Комитетот на министри до земјите-членки за правата, услугите и поддршката за жртвите на кривични дела

Образложение на законот

Контекст

Виктимизацијата од кривичното дело е секојдневен феномен кој влијае на животите на граѓаните во и надвор од земјите-членки на Советот на Европа. Меѓународната природа на виктимизацијата од кривичното дело, вклучувајќи закани и терористички дејства и други форми на транснационални злосторства, бара подобрена помош за жртвите.

Жртвите на кривични дела треба да бидат поддржани во пристапот до нивните права и услуги и да бидат препознаени и третирани со почит, професионализам и недискриминација. Понатаму, луѓето кои стануваат жртви на кривично дело може да имаат низа потреби кои бараат индивидуално признавање и препознавање за да добијат соодветни информации, поддршка и заштита.

Во 2006 година, Советот на Европа ја усвои Препораката Rec(2006)8 на Комитетот на министри до земјите-членки за помош на жртвите од кривични дела (во натамошниот текст „Препорака од 2006 година“), која во тоа време се покажа како корисна алатка за унапредување на прашањето за правата на жртвите во рамките на земјите-членки на Советот на Европа.

Сепак, од 2006 година, имаше значајни случувања во областа на правата на жртвите, виктимолошките истражувања и националното и меѓународното

законодавство и практика (вклучувајќи ја Истанбулската конвенција на Советот на Европа и Директивата 2012/29/EУ на Европскиот парламент и на Советот за воспоставување минимални стандарди за поддршка на правата и заштита на жртвите од кривични дела (во понатамошниот текст „Директива на ЕУ за жртви“), што резултира со подобро разбирање на потребите на жртвите.

Ваквите случувања ја нагласуваат важноста од ажурирање и обезбедување на подетални насоки за внатрешното законодавство и практичното спроведување на правата на жртвите за поддршка и заштита на жртвите од земјите-членки на Советот на Европа и помош во извршувањето на нивните права. Како резултат на тоа, постои итна потреба на земјите-членки да им се обезбедат насоки и општи начела кои се во согласност со стандардите на Советот на Европа и кои се во чекорсо меѓународните случувања.

Општи забелешки

1. Препораката има за цел, прво, да ја ажурира и замени Препораката од 2006 година, земајќи ги предвид случувањата во законодавството и практиката на земјите-членки. Второ, има за цел да обезбеди насоки во нивното внатрешно законодавство и практики за правата, услугите и поддршката за жртвите на кривични дела. Тоа го прави со следење на мисијата на Советот на Европа за унапредување на човековите права, демократијата и владеењето на правото и потпирајќи се на драгоценото искуство стекнато од земјите-членки во оваа област.

2. Препораката е необврзувачки инструмент. Во таа смисла, не е насочена конусогласување на националното законодавство на земјите-членки, туку има за цел да биде доволно општа за да ги прифати сите различни правни системи. Различноста на правните системи на земјите-членки е целосно признаена и препознаена.

Начин на работа и процес на изработка

3. Правата, услугите и поддршката за жртвите на кривични дела спаѓаат во

надлежност на Европскиот комитет за проблеми со кривични дела (во понатамошниот текст „ЦДПЦ“), меѓувладиниот Управен комитет на Советот на Европа за надзор и координација на активностите во областа на спречување на кривичните дела и контролата на кривичните дела. ЦДПЦ ги идентификува приоритетите за меѓувладина законска соработка, дава предлози до Комитетот на министри за активности во областа на кривичното право и кривичната постапка, криминологијата и пенологијата и ги спроведува овие активности во соработка со Комитетот на Советот на Европа за борба против тероризмот (ЦДЦТ) и Советот за пенолошка соработка (ЦП-ПЦ).

4. На својот 77-ти Пленарен состанок одржан на 3-6 декември 2019 година, ЦДПЦ ја подвлече важноста од понатамошно испитување на прашањето за правата и заштитата на жртвите и како резултат на тоа одлучи да ја покани консултантката

– проф. д-р Сузан ван дер Аа (Универзитет во Мاستрихт, Холандија) да даде конкретни предлози за ажурирање на Препораката од 2006 година. Ова ажурирање ќе ги земе предвид стандардите содржани во другите инструменти на Советот на Европа, законодавството на ЕУ, како и различните предлози содржани во одговорите на прашалникот на ЦДПЦ од 2018 година за „правата на жртвите во системот на кривичната правда“ (во натамошниот текст „прашалник на ЦДПЦ од 2018 година“). Проф. ван дер Аа ја прифати оваа задача со проф. д-р Антони Пембертон (КУ Лувен, Белгија; Холандски институт за проучување на кривичното дело и казнениот прогон (НСЦР), Амстердам, Холандија) како ко-консултант.

5. Поканата го поттикна прашањето дали да се дополни Препораката од 2006 година со дополнителни упатства или да се ажурира и целосно да се замени со нова Препорака. Другиот избор беше поврзан со нивото на амбиција што би произлегло од новиот инструмент и нивото на детали со кои треба да се обезбедат насоки за државите.

Експертска група

6. При овие и други одлуки, консултантите беа советувани од меѓународна група експерти во текот на три онлајн сесии од јули-септември 2020 година. Сите членови на оваа група имаа доволно академско и/или практично знаење и

искуството на жртвите, правата на жртвите и виктимологијата. Групата ја сочинуваа следниве експерти:

- г. Левент Алтан - Поддршка на жртвите во Европа (Белгија);
- д-р Мајкл Килчлинг - Институт за проучување на кривичните дела, безбедноста и правото Макс Планк (Германија);
- проф. Јохана Ниemi - Универзитет во Турку (Финска);
- д-р Иан Мардер - Универзитет Мејнут (Ирска);
- г. Фредерико Маркес - Португалско здружение за поддршка на жртвите (АПАВ) (Португалија);
- д-р Нина Персак - Универзитет во Љубљана (Словенија);
- проф. Метју Хол - Универзитетот во Линколн (Обединето Кралство).[1]
Стратешки избори

7. Во насока на решавање на овие прашања, консултантите одлучија да изработат една ажурирана нацрт-препорака и придружно образложение за понатамошни насоки и инспирација. При развивањето на нацрт-препораката, консултантите ги избраа одредбите од Директивата на ЕУ за жртвите како минимална појдовна точка и ги дополнија со одредби и упатства засновани на други релевантни инструменти на Европската унија (ЕУ), Обединетите нации (ОН) и Советот на Европа (Советот на Европа) и со најсовремената виктимолошка литература.

8. Последователно, за да се изработи нацрт-препораката и нејзиното Образложение, беа направени следните четири стратешки одлуки:

Одлука 1: Изработка на подетална нацрт-препорака и нејзино образложение за ажурирање на Препораката од 2006 година.

9. Претходната Препорака беше усвоена од Комитетот на министри во 2006 година и иако се покажа како корисна алатка за унапредување на прашањето за правата на жртвите во различни земји на Советот на Европа во тоа време, [2] се сметаше дека повеќе не е во согласност со неодамнешниот развој на виктимолошките истражувања и пософистицираните меѓународни инструменти за правата на жртвите, како што се Истанбулската конвенција на Советот на Европа и Директивата на ЕУ за жртвите.

10. Прашалникот на ЦДПЦ од 2018 година дополнително покажа дека големо мнозинство држави не припишуваат никакво или припишуваат само ограничено влијание на Препораката од 2006 година, особено во споредба со

влијанието со кое се акредитирани другите меѓународни инструменти за правата на жртвите. Некои испитаници ова го припишуваат на нејзината необврзувачка природа, но и на компаративниот недостаток на детали и специфичност. Овој последен наод беше земен предвид при изработката на Препораката: подетален и поспецифичен инструмент, во комбинација со Образложение, со цел да обезбедат појасни насоки за тоа што им се препорачува на земјите-членки.

11. Консултантите истакнаа дека големиот број на неодамнешни случувања и повикот за подетални препораки не може доволно да се приспособат само со правење (ситни) промени во Препораката од 2006 година. Како резултат на тоа, консултантите се одлучија за изготвување на нов инструмент со нов наслов и придружен со Образложение за ажурирање и замена на Препораката од 2006 година. Сепак, некои од одредбите на Препораката од 2006 година беа задржани.

Одлука 2: Тековните меѓународни и регионални правни инструменти - појдовна точка

12. Во согласност со некои од одговорите на прашалникот на ЦДПЦ од 2018 година и во консултација со гореспоменатите експерти, беше донесена одлука да се земат најсовремените меѓународни и регионални правни инструменти како појдовна точка при ажурирањето на Препораката од 2006 година. И покрај тоа што некои од овие инструменти (на пример, Директивата на ЕУ за жртвите) кои содржат „само“ минимални стандарди, опсегот, нивото на детали и прецизноста на нивните одредби често ги надминуваат правата пропишани со Препораката од 2006 година. Во овој поглед, вреди да се напомене дека меѓународните инструменти во областа на правата на жртвите сè уште се развиваат, што одразува слични случувања во виктимолошките истражувања. Подоцнежните напори се надоврзуваат и ги инкорпорираат искуствата со претходните инструменти.

13. Ова е особено видливо во најновиот општ инструмент за правата на жртвите во европскиот регион, Директивата на ЕУ за жртви од 2012 година. Самата Директива во голема мера се потпираше на мудроста содржана во и искуствата со претходните меѓународни инструменти од областа на правата на

жртвите, вклучително и Рамковната одлука на ЕУ од 2001 година, Декларацијата на ОН за основните начела на правдата за жртвите на кривични дела и злоупотреба на власта, и препораките на Советот на Европа бр. R. (85) 11 за позицијата на жртвата во рамката на кривичното право и постапка и Rec(2006)8 за помош на жртвите на кривични дела. Последователно, тоа беше опширно дебатирано, испитувано и оценето.

14. Според тоа, Препораката честопати се повикува на Директивата на ЕУ за жртвите, како дополнување на Препораката од 2006 година како извор на формулација за одредени одредби и за создавање основа за одредби кои ги надминуваат најсовремените меѓународни инструменти за правата на жртвите. Ова има додадена вредност за одржување на кохерентноста помеѓу одредбите од Препораката со обврските што одредени земји-членки на Советот на Европа ги имаат поради нивното истовремено членство во Европската унија.

Одлука 3: Надминување на сегашните меѓународни и регионални инструменти

15. Прашалникот на ЦДПЦ од 2018 година, исто така, покажа дека нивото на правата на жртвите - во законот и во практиката - значително варира помеѓу земјите на Советот на Европа, а еден од предизвиците беше да се приспособат овие национални разлики и да се дизајнира инструмент кој е поддржан од двете земји со релативно високо ниво на софистицираност во однос на правата на жртвите и земјите кои сè уште малку заостануваат во овој поглед. Додека последните правни системи може да се опслужуваат со минимални стандарди, некои од поранешните правни системи веќе ги имаат овие минимални стандарди. Овие системи можеби би можеле да извлечат полза од поамбициозните препораки, примери или „најдобри практики“.

16. Со цел да се задоволат и пософистицираните системи, Препораката содржи одредени одредби кои ги надминуваат минималните стандарди. Како резултат на тоа, Препораката обезбедува „спектар“ или маргина помеѓу минималните и поамбициозните стандарди со кои земјите-членки можат стратешки да се поврзат, земајќи го предвид нивното сегашно ниво на права на жртвите.

Иако минималните стандарди треба да се гарантираат во сите земји на Советот на Европа, повисоки нивоа на заштита може да се постигнат за одредени права или само за одредени држави. Со комбинирање на минималните стандарди со

поамбициозните стандарди, целта беше да се елаборира инструмент кој ќе биде отпорен на иднината и способен да ги предизвика сите земји на Советот на Европа да ја подигнат границата кога станува збор за правата на жртвите. Стандардите наведени во Препораката треба да придонесат за развивање и дефинирање на нови аспирации во областа на правата на жртвите.

17. Земајќи ја предвид хронологијата на патот на жртвата до и низ правдата и поддршката, консултантите предложија структура на „песочен часовник“ која се состои од три поглавја:

- I. Пристап до правосудство, индивидуална проценка, информации и поддршка;
- II. Судска постапка (а. кривична постапка или б. кривична и други постапки);
- III. Други одредби.

Одлука 4: Информации во Образложението

18. Конечниот стратешки избор ги вклучуваше информациите што треба да се дадат во ова Образложение кое обезбедува увид во контекстот на новопредложените одредби кои, на пример, може да произлезат од Директивата на ЕУ за жртви или други инструменти на ЕУ, ОН или Советот на Европа, (најдобрите) национални практики или врз основа на најновите виктимолошки согледувања. Извештајот особено се фокусира на оние одредби кои одат подалеку од оние минимални стандарди кои се веќе елаборирани на друго место (на пр. во Директивата на ЕУ за жртви, Истанбулската конвенција на Советот на Европа и нивните придружни Образложенија или документи со насоки).

19. По финализирањето на овој Предлог за ажурирање на Препораката од 2006 година (CDPC(2021)1), ЦДПЦ одржа размена на мислења со двајцата консултанти на својот 79-ти Пленарен состанок и одлучи да формира Работна група за правата на жртвите (ЦДПЦ-ВР). На оваа група, составена од експерти назначени од членовите на ЦДПЦ, ѝ беше доверено да изготви нова Препорака за правата на жртвите, земајќи ги предвид правата и положбата на прекршителите и другите лица вклучени во процесот на кривичното право и нејзиното Образложение за ажурирање и заменување на Препораката од 2006

година.

20. Првиот состанок на ЦДПЦ-ВР се одржа на 10-11 февруари 2022 година, по што следеше вториот состанок на 20-21 април 2022 година, кој вклучуваше детално испитување на предложената нацрт-препорака и нејзиното Образложение, вклучувајќи писмени коментари поднесени од експертите за вклучување, колку штотое возможно.

21. Третиот и последен состанок на ЦДПЦ-ВР се одржа на 19-20 октомври 2022 година на кој Работната група ја разгледа и одобри нацрт-препораката и нејзиното придружно Образложение. Овие текстови последователно беа разгледани и одобрени од ЦДПЦ на нејзиниот 82-ри пленарен состанок, одржан на 28-30 ноември 2022 година, на кој беше одлучено нацрт-препораката да се достави до Комитетот на министри на конечно усвојување со нацрт-образложението за информирање.

22. Комитетот на министри на состанокот на замениците на министрите на 15 март 2023 година, ја усвои Препораката и го забележа нејзиното Образложение.

Преамбула

23. Преамбулата ја нагласува потребата да се замени Препораката од 2006 година со ажурирани и подетални насоки за развојот и спроведувањето на правата на жртвите, земајќи ги предвид стандардите развиени од Советот на Европа и другите меѓународни инструменти за поставување стандарди.

24. Во преамбулата се наведува дека Препораката може да важи во однос на националното законодавство и практика. Со други зборови, таа обезбедува насоки за законодавството и добрата практика во врска со услугите за правата и поддршката за жртвите на кривични дела. Меѓутоа, тоа не значи дека дава исцрпни упатства за секој аспект од секојдневната практика. На поединечните земји-членки на Советот на Европа е оставено да ја приспособат Препораката, онака како што е потребно и кога е соодветно, на нивното домашно законодавство и, онака како штотое потребно и кога е соодветно, да ја применат.

25. Потребата за поддршка на жртвите на кривични дела е препознаена во неколку документи на Советот на Европа и други меѓународни документи за воспоставување стандарди. Преамбулата се однесува на список на инструменти

кои ги утврдуваат основните стандарди и препораки на Советот на Европа кои би можеле да бидат корисни за земјите-членки при толкувањето и примената на оваа Препорака.

26. Следејќи ја преамбулата, Препораката дава низа препораки до земјите-членки, имајќи ги предвид Конвенциите, препораките и насоките на Комитетот на министри на Советот на Европа до земјите-членки и Директивата на ЕУ за жртви.

27. Кога преземаат активности поттикнати од Препораката, земјите-членки се потсетуваат на нивната обврска да постапуваат во согласност со гаранциите за човекови права утврдени со Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи и поврзаната судска пракса на Европскиот суд за човекови права.

Дел I. Наслов, дефиниции и начела

Наслов

28. Насловот на Препораката од 2006 година се сметаше дека е ограничен. Бидејќи Препораката зазема похولي стички пристап – се занимава со повеќе од само помош на жртвите – затоа беше избран погенерички и поинклузивен наслов:

Препорака на Комитетот на министри до земјите-членки за правата, услугите и поддршката за жртвите на кривични дела.

Член 1. Дефиниции

29. Со цел на државите да им се обезбедат повеќе насоки во однос на делокругот на Препораката, се сметаше дека е корисно да се додадат нови дефиниции или да се ревидираат постојните.

член 1(1). „Жртва“

30. Новата дефиниција за жртва беше инспирирана од Директивата на ЕУ за жртви, бидејќи овој инструмент дава поголема јасност и поголема специфичност од дефиницијата вклучена во Препораката од 2006 година. Ова резултираше со три промени во однос на дефиницијата на директната

жртва:

1. Наместо негативните последици од казнените дела да се поделат на штета, страдање и загуба, повредата е усвоена како централен поим за дефинирање на жртвата, при што се разликуваат четири типа на повреда: физичка, ментална, емоционална и економска штета.

2. Акцентот на директната причинско-последична врска помеѓу доживеаната повреда и кривичното дело има за цел да ја ограничи применливоста на оваа Препорака на директните жртви на кривично дело и да не ја прошири на индиректните, терцијарните или другите деривативни форми на виктимизација на кривичното дело кои имаат потенцијал да го прошират нејзиниот опсег до бескрај. Со други зборови, не беше избран пристап за неограничени „кругови на повреда“. Државите, се разбира, слободно може да воведат поширока и поинклузивна дефиниција во нивните правни системи.

3. „Делата или пропустите што се во спротивност со кривичното право на земја-членка“ се заменуваат со поимот „кривично дело“, бидејќи ова е пократок синоним. Иако повеќето права содржани во оваа Препорака вообичаено ќе бидат ограничени на жртви на однесување што се карактеризира како кривично дело во земја-членка, сепак државите би можеле да размислат за дополнително проширување на овој поим, на пр., со обезбедување одредени права (поддршка) на жртвите од природни катастрофи, сообраќајни несреќи, на однесувања кои се предмет на криминализација во догледна иднина, или на однесувања што веќе требало да бидат криминализирани/третирани како кривично дело (на пример, како резултат на меѓународни обврски кои сè уште не се имплементирани во националниот правен поредок).

31. Иако концептот на жртва не вклучува правни лица кои претрпеле директна штета со кривични дела, земјите-членки може да изберат да применат одредени стандарди утврдени во Препораката и за правни лица.

32. Наместо одредбата дека „поимот жртва, исто така, го вклучува, онаму каде што е соодветно, потесното семејство или издржуваните лица на директната жртва“, Препораката вели дека „членовите на семејството или роднините на жртвите чија смрт била директно предизвикана од кривичното дело, исто така, се сметаат за директни жртви“. Оваа демаркација се користи и

во Директивата на ЕУ за жртви и е – повторно – појасна од упатувањето на членовите на семејството и роднините според Препораката од 2006 година, обезбедувајќи им на државите помалку дискрециони овластувања при одлучувањето дали да им дадат права на членовите на семејствата на починатите лица или не. Државите може да размислат да го прошират овој поим уште повеќе, на пример, со вклучување и членови на семејствата или роднини на многу млади жртви, жртви во кома или сериозно повредени жртви чии сериозни повреди биле директно предизвикани од кривичното дело и кои претрпеле штета како резултат на сериозната повреда на лицето.[3]

33. Член 1(2). „Членови на семејството“. Дефиницијата за „членови на семејството“ доаѓа од Директивата на ЕУ за жртви и беше вклучена со цел да се постигне поголема јасност. Државите се слободни да воспостават процедури за ограничување, проширување или давање приоритет на членовите на семејството кои можат да имаат полза од одредени права наведени во Препораката.[4] Државите се охрабруваат да користат инклузивна дефиниција за „членови на семејството“ која вклучува (ист[5] и различен пол) сопружници, граѓански партнерии невенчани партнери во трајна врска.[6]

34. Член 1(3). „Повторување на виктимизацијата“. Дефиницијата од 2006 година немаше специфичност и потенцијално ја оставаше вратата подотворена за сите ситуации во кои жртвите страдаат од повеќе од едно кривично дело, додека органите на кривичната правда и службите за поддршка можат малку да помогнат да ги заштитат од ваквата повторна виктимизација. За да го илустрираме случајот за кој станува збор: жртвата која страда од сексуален престап во годината А може да преживее кражба во нејзиниот дом во годината Б, без институциите да можат да ѝ помогнат на жртвата да ја спречи кражбата по справување со и извршување на проценка на (ризик на) претходната сексуална виктимизација на жртвата. Мерките за заштита, сепак, може да се замислат само во двете ситуации опишани како примери во дефиницијата: повеќе прекршоци од ист сторител или повеќе прекршоци од слична природа. И двата типа на виктимизација бараат различна проценка на ризикот и спроведување на различни мерки за заштита.

35. Меѓутоа, кога станува збор за влијанието на виктимизацијата на кривичното дело врз индивидуалната жртва, тоа што претрпела повеќе прекршоци наместо едно дело може да предизвика кумулативна штета, без

разлика дали делата биле предизвикани од истиот сторител или биле слични по природа. Институциите и органите соочени со повторена жртва треба да бидат чувствителни на ризикот од ова кумулативно влијание.

36. Член 1(4). „Секундарна виктимизација“. Дефиницијата од 2006 година беше инспирирана од дефиницијата користена во извештајот на ДЕСВИКТ,[7] бидејќи тој обезбедува дополнителни насоки, на пример, со тоа што пропишува дека секундарната виктимизација може да биде предизвикана и од јавни и од приватни институции (на пример, медиумите исто така можат да играат улога таа смисла). „Секундарната виктимизација вклучува недостаток на разбирање за страдањата на жртвите, што може да ги направи да се чувствуваат изолирано и несигурно, и да изгубат верба во помошта достапна од нивните заедници и професионалните агенции. Искуството на секундарна виктимизација ги интензивира непосредните последици од кривичното дело со продолжување или влошување на траумата на жртвата; ставовите, однесувањето, постапките или пропустите може да предизвикаат чувство на отуѓеност на жртвите од општеството како целина.“ [8] Секундарната виктимизација може да биде и резултат на преземање на активности од страна на органите, тогаш кога било повеќе од потребно да се преземат активности.

37. Член 1(5). „Дете“. Поимот „дете“ не беше дефиниран во Препораката од 2006 година. Законската старосна граница од 18 години беше заснована на Директивата на ЕУ за жртви (и многу други меѓународни казнено-правни инструменти). Одредбата дека „[кога] возраста на жртвата е неизвесна и постојат причини да се верува дека жртвата е дете, за целите на оваа препорака ќе се претпостави дека жртвата е дете“ е позајмена од член 24(2) од Директива на ЕУ за жртви.

38. Член 1(6). „Ресторативна правда“. Оваа дефиниција за ресторативна правдасе заснова на дефиницијата што ја користи Препораката на Советот на Европа CM/Rec(2018)8 на Комитетот на министри до земјите-членки во врска со ресторативната правда во кривичната материја, гарантирајќи нејзино усогласување со друг инструмент на Советот на Европа.

39. Член 1(7). „Кривична постапка“. Оваа дефиниција, делумно, се заснова на воведната изјава 22 од Директивата на ЕУ за жртви. Одлуката за завршување на кривичната постапка вклучува ситуации кога обвинителот одлучува да ги повлече обвиненијата или да ја прекине постапката.[9] Оваа

Препорака ги промовира правата во контекст на кривичната постапка, но и пред (на пример, пристапот до правда), по (на пр. обвинетиот е на слобода) или независно од таквите постапки (на пример, релевантни граѓански и управни постапки).

Член 2. Начела

40. Член 2(1). Првото начело сега нагласува дека кривичното дело не претставува само недозволено дело против општеството, туку и прекршување на правата на поединецот (спор. Директивата на ЕУ за жртви). Оваа изјава претставува „алка“ помеѓу одредбите наведени во Препораката и ефективното признавање на релевантните човекови права сумирани во втората реченица. Правото на слобода и сопственост беа додадени, бидејќи и тие можат да бидат релевантни за жртвите, на пример, кога станува збор за обврска да сведочат пред суд или враќање на запленетата стока.

41. Член 2(2). Клаузулата за недискриминација присутна во Препораката од 2006 година беше проширена со спомнување на специфичните дискриминаторски основи за целите на појаснување (спор. Истанбулска конвенција). Начелото за еднаквост или недискриминација дополнително се проширува на жртвите со кои сториле кривично дело или жртвите кои се осомничени или биле осудени дека самите извршиле кривично дело. Овие „жртви-сторители“ честопати не се доволно услужени кога станува збор за нивниот пристап до правдата и правата на жртвите (на пример, лицата виктимизирани во затвор).

42. Членовите 2(3) и 2(4). Во согласност со поновите инструменти за правата на жртвите (пред сè Директивата на ЕУ за жртвите) се посветува особено внимание на ранливите (деца) жртви. Слично загрижува ранливоста на другите учесници во кривичната постапка: пристапот прилагоден на деца од член 2(4) треба да се применува и за малолетните осомничени, на пример.

43. Член 2(5). Првата реченица е слична на начелото на Препораката од 2006 година. Втората реченица е додадена со цел да се појасни дека, секогаш кога е возможно, правата и мерките наведени во Препораката треба да се обезбедат безоглед на формалната улога на жртвите во кривичната постапка. Во моментов, многу земји-членки имаат направено многу важни права на жртвите, како што се основните права на информации, да зависат од нивната формална улога како странка во кривичната постапка, нивната улога како сведоци или друга улога според националното законодавство за активно

учество во кривичната постапка. [10] Ова претставува значајна бариера во пристапот на жртвите до горенаведените права. При определувањето на делокругот на правата на жртвата според Препораката, земјите-членки се поттикнуваат да гарантираат (повеќе) права независно од формалната улога на жртвата. Едно лице треба да се смета за жртва, без оглед на тоа дали тој/таа има упатено формална жалба/тужба, од моментот кога тој/таа биле жртви на кривичното дело.

44. Член 2(6). Завршното начело ги охрабрува земјите-членки да усвојат алтернативна перцепција за жртвите и виктимизацијата, имено станува збор за перцепција која ги почитува нивните потреби, делување и автономија и која ги гледа како актери наместо обични (пасивни) приматели на правата. Целта на ова начело е да придонесе за еманципаторската амбиција на Препораката.

45. Член 2(7). Во текот на Препораката се упатува на „надлежни органи“. Во зависност од националното законодавство, законската надлежност за одредени одредби од препораката и спроведувањето на различни права содржани во неа може да биде дискреција на различни тела, органи или организации. Дополнително, Препораката има за цел да одговори на потешкотиите со кои се соочуваат жртвите кога се резиденти на друга држава од онаа во која е извршено кривичното дело. Одредени одредби експлицитно се фокусираат на преносот и комуникацијата помеѓу надлежните органи на државата на живеење на жртвата и државата во која е извршено делото. Онаму каде што надлежноста вообичаено се однесува на материјалната и територијалната надлежност, таквите одредби наместо тоа се потпираат исклучиво на материјалната надлежност. Особено, кога жртвата поднесува формална жалба за кривичното дело до надлежниот орган во државата на живеење, овој орган може да нема територијална надлежност. Меѓутоа, експлицитната цел на таквите одредби е преносот на формалната жалба од надлежниот орган во државата на живеење до државата во која е извршено кривичното дело.

Толкувањето надлежноста да се однесува исклучиво на територијалната надлежност е контрапродуктивна за целта на одредбите. Според тоа, за таквите одредби, и само за таквите одредби, надлежноста се однесува на материјалната, но не и на територијалната надлежност.

ПОГЛАВЈЕ I. ПРИСТАП ДО ПРАВДА, ИНДИВИДУАЛНА ПРОЦЕНКА, ИНФОРМАЦИИ И ПОДДРШКА

Член 3. Пречки за пристап до правда и поддршка

46. Член 3(1). Членот 3 е иновативен по тоа што не е опфатен ниту со Препораката од 2006 година, ниту со други (многу) други меѓународни инструменти за жртвите. Повеќето инструменти „се применливи“ од моментот кога жртвата станала дел од кривичната постапка или го привлекла вниманието на службите за поддршка, но тие не се занимаваат со распространетиот проблем на жртвите кои на прво место се соочуваат со потешкотии во пристапот до правдата или поддршката. Огромен број виктимолошки истражувања изнесоа на виделина различни причини зошто жртвите се воздржуваат од контактирање со органите на кривичната правда.[11] Жртвите, меѓу другото, претпоставуваат дека интервенцијата на кривичната правда нема да помогне, тие не го сметаат делото за доволно сериозно, се плашат дека полицијата нема да ги сфати сериозно или немаат доверба во полицијата. Иако ниските стапки на пријавување се распространети низ популацијата на жртвите, истражувањата покажаа дека едни групи на жртви имаат уште повеќе проблеми со пристапот до правдата и услугите за поддршка во споредба со други. Потпросечните стапки на пријавување се, на пример, пронајдени во случаи кои вклучуваат злосторство од омраза, насилство од интимен партнер или сексуално насилство.[12]

47. Членот 3 се обидува да ги охрабри државите да истражат кои точни пречки ги спречуваат жртвите да контактираат со полицијата и/или службите за поддршка и да ги решат тие пречки во најголема можна мера. Ова може да резултира со широк спектар на мерки, со користење на диференцирани стратегии насочени кон различни групи на жртви и земајќи ги предвид различните „ранливости“ во тој поглед. Мерките може да се движат од формирање на кампањи или програми од големи размери со цел да се подигне свеста за злосторничката и сериозната природа на одредени однесувања; активно воспоставување на врски меѓу официјалните органи и ранливите заедници; обука и едукација на професионалци кои доаѓаат во контакт со жртвите; истражување на пречки за известување; вработување на специјализирани (контакт) полициски службеници и обвинители; мерки за олеснување во поднесувањето на формална жалба (пр., разгледување на можностите за овозможување на онлајн пријавување, олеснување на

пријавувањето преку трето лице или пријавување на други места покрај полициските станици), итн.

48. Членот 3(2) ја нагласува додадената вредност што може да ја имаат информациските и комуникациските технологии во овој поглед. Меѓутоа, важно е да се нагласи дека телекомуникациските технологии не треба да станат единствено или основно средство за комуникација со жртвите. Офлајн интерперсоналните контакти и услугите остануваат важни и не треба толку брзо да се напуштат.

49. Член 3(3). Може да се формираат и мерки за поттикнување на сведоците да пријават одредени (сериозни) кривични дела до надлежните органи и мерки за да се гарантира дека одредени професионалци не се ограничени од законските правила за доверливост во пријавувањето на сериозни кривични дела до надлежните органи во случај да се очекуваат дополнителни сериозни насилни дејства тие може да формираат и дел од националните стратегии за подобрувањена пристапот до правда и поддршка.[13]

Член 4. Индивидуална проценка на потребите и ранливостите на жртвата - Концептот на индивидуална проценка е споменат во другите инструменти за правата на жртвите, вклучително и Директивата на ЕУ за жртви, во контекст на кривичната постапка во врска со потребите за заштита на жртвите. Беше предложено да се задржи или имплементира овој инструмент барем во кривичната постапка и барем во однос на потребите за заштита - ова е минималниот стандард - но да се поттикне негово проширување на други потреби кои не се однесуваат на заштитата и на други релевантни судски постапки, поддршка и програми за ресторативна правда.[14] Обрнувањето внимание на и справувањето со посебните ранливости на жртвите со цел да се „воспостават еднакви услови за сите“ е централно во Препораката и треба да биде почетна точка на средбите на жртвите со органите на кривичната правда, па оттука и централната позиција на овој концепт на почетокот на Препораката.

50. Идеално, индивидуалната проценка се прави од првиот соодветен момент кога жртвата ќе дојде во контакт со органите на кривичната правда, без разлика дали жртвата поднела формална жалба. При проценката, одредени

групи на жртви може да бидат „соодветно земени предвид“, [15] бидејќи виктимолошките истражувања покажаа дека овие групи известуваат за натпросечни потешкотии во однос на процедуралната правда, но индивидуалната проценка останува клучна во одлучувањето кои конкретни мерки се наведени во конкретен случај. Специфичните мерки за одредени (групи) жртви не треба да доведат до неоправдана нееднаквост или дискриминација меѓу жртвите: целта е да се „воспостават еднакви услови за сите“. Земјите-членки треба да гарантираат дека персоналот кој работи во полето на кривичната правда што ја спроведува индивидуалната проценка добива доволно обука за таа цел. Исто така, земајќи предвид дека индивидуалната проценка може да претставува товар на жртвата сама по себе, се препорачува земјите-членки да го сведат нивниот број на минимум, освен доколку промената во условите наметнува потреба од ажурирање (чл. 4(2)(в)).

51. Членот 4 се фокусира на индивидуалната проценка од страна на органите на кривичната правда со цел да се идентификуваат потребите за заштита. Овој фокусиран пристап ги спречува националните правни системи и жртвите да бидат преоптоварени од премногу индивидуални проценки (од премногу различни органи) и од премногу широка примена на проценката за потребите кои не се поврзани со заштитата.

52. Меѓутоа, тешко е да се разграничи меѓу потребите и правата за заштита и оние кои не се поврзани со заштитата. На крајот на краиштата, потребата за заштита не се однесува само на опасностите од повторна виктимизација, заплашување и одмазда, туку и од секундарна виктимизација. Веројатно, сите права содржани во Препораката се однесуваат или на заштита од повторна виктимизација, заплашување и одмазда и/или на секундарна виктимизација. На пример, тешко е да се замисли жртвата да не ризикува секундарна виктимизација ако тој/таа има потешкотии да разбере или да биде разбрана поради оштетувања на говорот или слухот. Или ако тој/таа има потешкотии да ги разбере финесите на странското законодавство во случај тој/таа да бил жртва во странство. Затоа, се остава на дискрецијата на земјите-членки да одлучат точно кои потреби и мерки за заштита треба да бидат вклучени во најмала рака во рамките на индивидуалната проценка, и покрај тоа што се охрабрува што е можно пошироко толкување. Исто така, оставено е на нивна дискреција дали сакаат да го прошират овластувањето да направат индивидуална проценка на други организации (надвор од системот на кривичната правда). Ова проширување би можело да биде поволно за жртвите

кои користат само алтернативни кривични постапки, услуги за поддршка или ресторативна правда без да влезат во кривична постапка. Доколку индивидуалната проценка би била спроведена само во контекст на кривична постапка, овие жртви никогаш нема да бидат проценети, иако овие алтернативни можности би можеле да доаѓаат со посебни процедурални ризици и по жртвите. Меѓутоа, ако жртвите се истовремено вклучени во кривичната постапка и други постапки, треба да се каже нешто за концентрирањето на индивидуалната проценка кај органите на кривичната правда само со цел да се спречи жртвите да бидат подложени на премногу проценки. Ова бара внимателно балансирање од страна на земјите-членки.

53. Поради оваа причина, земјите-членки се охрабруваат индивидуалната проценка да покрива и други ранливости и други судски постапки или програми за поддршка и ресторативна правда. Идеално, секогаш кога одредена ранливост може да ја попречи ефективната употреба на правата и мерките наведени во оваа Препорака од страна на жртвите, оваа ранливост треба да се идентификува – со помош на индивидуална проценка – и да се реши.

54. Примери за такви специфични мерки се: вклучување на застапник за интересот на детето кој би бил сослушан наместо него/неа, употреба на „регистрирани посредници“ при обезбедување докази или кучиња-љубимци во установата/употребени за терапија кои ги придружуваат ранливите жртви за времена интервјуата на суд, итн. Процедуралните правила според кои може да се обезбедат такви мерки може да се утврдат со националното законодавство.

Член 5. Право да се разбере и да се биде разбран

55. Член 5(1). Членот 5 од Препораката е амалгам на член 3 од Директивата на ЕУ за жртви и член 6 од Препораката од 2006 година. Тој дава подетален приказ на правото да се разбере и да се биде разбран од неколкуте предлози во врска со ова право во член 6 од Препораката од 2006 година. Се однесува на правото на разбирање во широка смисла, опфаќајќи ги и јазичните потешкотии и способноста на жртвите да ја „следат постапката“.[16] На властите им се советува да развијат процедури што ќе им овозможат на самите органи поединечно да ги проценат потребите и ограничувањата на секоја жртва и проактивно да им помагаат на жртвите во овој поглед. Понатаму,

правото да се разбере и да се биде разбран треба да се применува не само во кривичната судска постапка, туку и во други судски постапки, ресторативна правда и услуги за поддршка.

56. Член 5(2). Членот укажува дека комуницирањето се нуди „усно или писмено“. Додека другите инструменти вообичаено ги нудат овие опции како алтернативи, на дискреционо право на земјите-членки, Препораката ги поттикнува земјите-членки да се обидат да ги земат предвид преференциите на жртвите во овој поглед. Земјите-членки дури може да размислат да понудат и писмено и усно комуницирање. Од перспектива на жртвите, комбинацијата на усна и писмена комуникација ја има предноста што важните информации се примаат на два начина, овозможувајќи ѝ на жртвата можност веднаш да реагира на информациите добиени усно и време да ги разработи писмените информации самостојно по сопствено темпо. Функционалната мрежа на лесно достапни преведувачи и толкувачи како и достапноста на определени основни информации во форма на летоци, брошури, веб-страници, итн., на неколку јазици, вклучувајќи и лесно разбирливи верзии може значително да придонесат на имплементацијата на овој став.[17]

57. Член 5(3). Правото да бидат придружувани од лице по сопствен избор не е ограничено на жртвите кои поради влијанието на кривичното дело не можат да бидат разбрани, туку на сите жртви на кои им е потребна помош во тој поглед. Додека Директивата на ЕУ за жртви го ограничува правото да се биде придружуван од доверливо лице на жртвите кои не можат да бидат разбрани како резултат на кривичното дело (на пример, поради траума) и одредени групи на ранливи жртви, Препораката се обидува да го прошири ова право на сите жртви кои имаат потреба од ваков вид практична и морална поддршка.

Член 6. Право на добивање информации

58. Правото на информации може да се смета како општо право на пристап (до другите права) чија важност не може доволно да се нагласи. Без де факто пристап до информации, пристапот до други права на жртвите е сериозно попречен и истражувањата постојано покажуваат дека на жртвите честопати недоволно или недоследно им се обезбедуваат информации. Жртвата треба да биде информирана веднаш штом ќе стапи во контакт со надлежен службеник – тоа вклучува контакт преку телефонски линии за помош и консултации преку Интернет – и не зависи од прашањето дали жртвата поднела формална жалба.

Последната ситуација вклучува и случаи кога жртвите биле идентификувани во текот на истрагата. По правило, одредбите од член 6 не се однесуваат на информации кои можат да резултираат или треба да се толкуваат како правен совет. Понатаму, одредбите од член 6 се однесуваат на општи информации, а не на информации конкретно поврзани со поединечен случај.

59. Терминологијата „надлежен орган“ наведена во првиот став е препишана од Директивата на ЕУ за жртвите, но сега е објаснето дека под надлежни органи за кривичната правда се подразбира, полицијата, јавното обвинителство, судиите или царинските служби или другите органи, во зависност од дефиницијата на органот за кривичната правда според националното законодавство.

60. Дали земјите-членки сакаат да ја прошират должноста за давање информации и на други организации (на пр. услуги кои обезбедуваат поддршка на жртвите) исто така е оставено на нивна дискреција (член 6(4)) и може да зависи одразмислувањата поврзани со административниот товар на организациите, можните ограничувања на приватноста (АПВ), на нивниот мандат да споделуваат информации или на желбата да не се „преоптоварува“ жртвата со премногу информации одеднаш.

61. Сепак, може да биде корисно да се прошири обврската за информирање на жртвите на уште повеќе организации, во зависност од тоа на која организација најпрво се обраќа жртвата. Значи, ако жртвата прво поднесе формална жалба до полицијата, полицијата треба да ја информира жртвата за достапните услуги за поддршка на жртвите, додека ако жртвата контактира со службите што обезбедуваат поддршка на жртвите пред да поднесе формална жалба, службениците за поддршка треба да ја информираат жртвата како да го пријави делото во полиција.

62. Меѓутоа, ако повеќе организации (или повеќе службеници во рамките на траекторијата на кривичната правда) се одговорни за обезбедување информации на жртвите, земјите-членки треба да го координираат тоа за да спречат одредени видови информации да „залутаат“. Тие треба да наведат кој службеник е одговорен за давање на какви информации во која фаза од постапката и треба да се погрижат протоколот на информации до жртвите да биде загарантиран во сите фази на кривичната постапка. Ова бара посветеност на внатрешната соработка. Веројатно, подобро е да добивате премногу информации отколку премалку. На земјите-членки им се советува да им укажат

на службениците внимателно да ги следат информациите ефективно доставени до жртвата (на пример, во евиденцијата на полициските досиеја, со помош на задолжителната ИТ алатка) и да размислат за можноста на воспоставување на агенција за жртви како единствена контакт точка (т.е. една организација која ќе служи како главен контакт за жртвите која е одговорна за информирање на жртвите, воспоставување на врска со жртвите и ситевклучени органи и организации). [18]

63. Членот го следи примерот на член 4 од Директивата на ЕУ за жртви и нејзините Насоки,[19], но го вклучува барањето по службена должност (*ex officio*) во текстот на самата Препорака со цел да се нагласи овој аспект на правото на добивање информации. Обврската е на органите проактивно да даваат информации, а не на жртвата. Идејата дека жртвите „исто така треба да бидат информирани за можноста дека службите за поддршка на жртвите ќе им пристапат“ е копирана од Препораката од 2006 година и е поврзана со проактивниот аспект за поддршка на жртвите што се препорачува и во инструментот. Дали оваа проактивна достапност на услугите за поддршка на жртвите е всушност достапна варира во зависност од земјата, но генерално се смета за најдобра практика (под услов жртвата да биде информирана за ова проактивна достапност и да не се спротивстави на фактот што нејзините податоци за контакт ќе бидат проследени дослужбите за поддршка).

64. Кога станува збор за видот на информации што треба да ги дадат надлежните органи, членот 6 ги истакнува видовите информации што треба да се соопштат барем во став 1. Овие форми на информации се усогласуваат со минималните стандарди во Директивата на ЕУ за жртви. Дополнително, земјите-членки се охрабруваат да им дадат на жртвите информации за достапните и релевантни административни или цивилни средства за заштита или државни процедури за компензација (член 6(4)).

65. Со цел да се стимулира ефективното спроведување на член 6 во пракса и транспарентноста на постапките, земјите-членки треба да ги земат предвид индивидуалните желби на жртвата во однос на нејзината потреба од информации. Потребата на поединечните жртви за информации може, на пример, да се вклучи во индивидуалната проценка (член 4) и може да зависи од фазата на кривичната постапка во која се наоѓа жртвата: одредени видови информации бараат итно внимание (на пр., кога станува збор за загриженост во однос на безбедноста), додека други може да бидат обезбедени понатаму

(на пр. во врска со граѓанските постапки) и само доколку е применливо на оваа конкретна жртва. Може да биде потребен прилагоден пристап. Дополнително, тие би можеле да размислат за можноста да развијат (задолжителна и повторена) обука за правата на информации за релевантните практичари.

ГЛАВА II. СУДСКИ ПОСТАПКИ

A. КРИВИЧНА ПОСТАПКА

Член 7. Права на жртвите да поднесат формална жалба и да ги известат органите

66. Основниот пристап до правата на повеќето жртви лежи во известувањето на органите, најчесто полицијата, но во одредени случаи и другите актери на органитена прогонот и кривичната правда, како и можноста за поднесување формална жалба. Важно е дека овие бариери ќе им ги ускратат на жртвите повеќето права, заштита и поддршка што им ги даваат членовите на нивната препорака. Ова се разбира се однесува на правата кои се зависни од поднесување формална жалба, на пример оние кои се применуваат единствено во случај на приведување и/или прогон на осомничениот. Меѓутоа, тоа може, на пример, да ја намали способноста на жртвата да најде и да добие соодветна поддршка, бидејќи упатувањето од органите е движечки фактор во тоа.

67. Ова отсутствуваше во Препораката од 2006 година, но е предвидено во член 5 од Директивата на ЕУ за жртви. Според тоа, текстот на овој нов член 7 го вклучува текстот на Директивата на ЕУ за жртви, вклучувајќи го и акцентот кој е ставен на разбирањето на жртвите на содржината и последиците од поднесувањето на формална жалба.

68. За целите на оваа Препорака, формална жалба е (имплицитно) барање за покренување истраги и прогон, додека во случај на известување, жртвата само сакада ја извести полицијата за инцидентот.[20]

69. Оваа разлика помеѓу „само“ известување за органите и поднесување формална жалба не е препознаена во сите јурисдикции, на пример кога начелото на законитост бара кривичен прогон, доколку има доволно докази.

Меѓутоа, онаму каде што националното законодавство ја дозволува оваа разлика, важно е да се реши ова прашање и да им се објасни оваа разлика на жртвите. Во случаите кога жртвата и осомничениот добро се познаваат меѓу себе, жртвите може, на пример, да сакаат да ги известат органите, но не и да поднесат формална жалба за да избегнат одмазда или сериозни последици за сторителот. Според тоа, од гледна точка на жртвите, би можело да биде корисно овие различни опции за избор да бидат достапни. [21]

70. Меѓутоа, во овие системи, постои ризик жртвите да претпостават дека известувањето на органите автоматски повлекува формална жалба, додека тоа можеби не е случај. Ова може да резултира со разочарување на жртвите поради тоа што органите дополнително не го истражуваат делото или не го гонат осомничениот.[22]

71. Во контекст на овој член, земјите-членки исто така се охрабруваат да обрнат внимание на новите технолошки достигнувања, на пр., да ја истражат опцијата за онлајн средства за известување на органите и/или поднесување на формална жалба.

Член 8. Права на жртвите на информации во врска со нивниот случај

72. Онаму каде што членот 6 се однесува на правата на жртвата на општи информации за правата, заштитата и поддршката, со цел да ѝ се помогне да ги разбере потенцијалните можности што ѝ се отвораат, за да можат да направат информиран избор за тоа како да постапат, член 8 се занимава со специфичните информации во врска со нивниот случај додека тој напредува низ судските постапки. Општата основа е дека на жртвата, во принцип, треба да ѝ се обезбедат информации за да може да донесува информирани одлуки и да преземе соодветни активности за да ги заштити своите легитимни интереси. Ваквите информации се од витално значење за преземање на овие понатамошни чекори, но исто така се важни сами по себе. Конзистентен наод на виктимолошките истражувања е дека добивањето релевантни и навремени информации е показател на задоволството од процесот, додека искуството и недостигот на информации претставуваат ризик фактор за секундарна виктимизација.

73. Првиот став на членот е формулиран во согласност со Директивата на ЕУ за жртви, но вклучува дополнителни одредби во вториот став, кои се

однесуваат на упатување на ресторативна правда и одлуките кои се однесуваат на компензација и заштита. Во согласност со признавањето на важноста на учеството во процесите на ресторативна правда од една страна, и одлуките во врска со компензацијата и учеството од друга страна, членот посебно ја нагласува важноста од информирањена жртвите за овие прашања.

74. Друго дополнување во став 8(2) се однесува на спецификацијата дека ширењето на информации може да бара и увид во списите на предметот. Од гледна точка на жртвите, добивањето на слободен пристап до списите на предметот може да се смета за најдобра практика. Меѓутоа, бидејќи не сите земји-членки дозволуваат увид на жртвите во списите на предметот во фазата на предистражна постапка, додека други го задржуваат ова право само за жртвите со статус на странка, се сметаше дека е важно да се наведе дека увидот во списите на предметот е самовозможен кога е „достапно според националното законодавство“.

75. Првиот став, исто така, пропишува дека жртвите треба да бидат информирани за причините за прекин на постапката (чл. 8(1)(а)), а истото важи и засекоја правосилна пресуда, вклучително и вонсудски спогодби (чл. 8(2)(а)), и одлуки поврзани со компензација и заштита (чл. 8(2)(г)). За жртвите, знаењето зошто е донесена одредена одлука може да биде многу важно и во однос на процедуралната и на дистрибутивната правда. Иако неоснована одлука може да ја остави жртвата збунета во однос на функционирањето на кривичната правда, образложената одлука може да ѝ помогне да се помири со одреден исход или - доколку не се согласува со исходот - може да ѝ помогне да процени дали е потребна понатамошна акција од нивна страна за (на пр. дали е вредно тие да покренат судска ревизија). Сепак, поткрепувањето на сите овие одлуки - дури и во помали случаи - може да биде преголема административна задача што во моментот не можат да ја поддржат сите земји-членки. Поради оваа причина, беше предвидена одредена дискрециона слобода („онаму каде што е соодветно“). Ова дискреционо отворање се грижи и за системи каде што одредени одлуки не можат да се поткрепат поради ограничувањата засновани на националното законодавство (на пр. во случај на одлуки на поротата или одлуки каде причините се доверливи).

76. Дополнително, ставот 8(3) ја препознава важноста од тоа на жртвата да и се понуди можност да преземе иницијатива за добивање информации, што особено во случаите со подолго траење, може во голема мера да го олесни

товарот кој се наметнува на жртвите на кривични дела како резултат на недостатокот на информации и придружната несигурност. Тој, исто така, го дели духот на членот 11 (право да бидат сослушани) со тоа што им нуди можност на жртвите да преземат акција по своја волја за да ги заштитат своите интереси и да ги искористат своите права.

77. Ставот 8(4) се однесува на отпустот и бегството на сторителот. Ова е извлечено и од Директивата на ЕУ за жртви и го препознава потенцијалното влијание на овие факти врз интересите и благосостојбата на жртвите. Информациите за отпуст и бегство важат и за фазата на предистражна постапка, која го опфаќа притворот. Земјите дополнително се охрабруваат да ѝ дадат на жртвата информации за краткорочното отсуство од притвор, на пр., кога на сторителот му е одобрено отсуство да присуствува на погреб, но тоа е оставено на дискреционото право на земјите-членки. Во согласност со минималниот стандард во Директивата на ЕУ за жртви, земјите треба барем да ги информираат жртвите „онаму каде што постои опасност или идентификуван ризик од штета за нив“. Што подразбира овој ризик од повреда - дали се гледа само на ризикот од сериозни телесни повреди или дали други, помали форми на штета се вклучени – се остава на дискреција на земјите-членки.

78. Може да има различни причини кои се однесуваат на интересите на сторителот, а особено на ризикот од повреда на сторителот, кои државите можат да ги проценат во однос на прашањето и степенот до кој жртвата може да биде информирана за отпустот на сторителот или бегството од притвор. Тоа може да значи дека оваа информација е целосно скриена, иако причините за тоа треба потоа да бидат транспарентно соопштени.

79. Конечно, одредени жртви, од различни причини, исто така може да се чувствуваат оптоварени од примањето информации и претпочитаат да не бидат информирани за тековниот случај. Поради оваа причина, став 8(5) содржи клаузула за откажување од приклучување што ги опфаќа сите претходни ставови. Со цел да се намали ризикот жртвите неволно дополнително да се соочат со информации кои конкретно се однесуваат на случајот, обезбедувањето на таквите информации зависи од нивното „барање“ или од одредбата дека на жртвите им е „понудена можност“ да добијат информации. Меѓутоа, во пракса, на државите им се советува да ја олеснат постапката за поднесување на такво барање што е можно повеќе. Наместо да се бара

дополнително дејство од жртвата, на пример, може да се размисли да се побара согласност од жртвата за тоа дали да биде информирана (или не) за различните аспекти на случајот кога жртвата за прв пат ќе стапи во контакт со полицијата.

80. Властите треба да го почитуваат правото на откажување од приклучување со два исклучоци: 1) кога жртвата треба да биде информирана поради нејзиното активно учество во кривичната постапка и 2) кога се потребни информации за да се избегне непосредна и сериозна (телесна) повреда на жртвата. Последната причина е нова и ја изразува обврската на државите да ги заштитат своите граѓани.

Член 9. Право на толкување и превод

81. Одредбите опфатени во овој член, вклучително, но не ограничувајќи се на правата на информации и учество, може ефективно да се користат само доколку жртвата е способна да го разбере значењето на овие одредби. Ова во најмала рака значи да им се обезбеди на жртвите можност за толкување и превод на јазик што жртвата го разбира.[23] Како што наведува Директивата на ЕУ за жртви во образложението 34 „Правдата не може ефективно да се постигне доколку жртвите не можат соодветно да ги објаснат околностите на кривичното дело и да ги обезбедат своите докази на начин кој е разбирлив за надлежните органи. Подеднакво е важно да се обезбеди гаранција дека жртвите се третираат со почит дека тие можат да пристапат до нивните права. Затоа, толкувањето треба да биде достапно бесплатно, за време на испрашувањето на жртвата и со цел да и се овозможи активно учество на судските рочишта, во согласност со улогата на жртвата во релевантниот систем на кривичното право“. Според тоа, членот 9 од Препораката се однесува на правото на толкување и превод, и тоа го прави на начин што во голема мера е во согласност со член 7 од Директивата на ЕУ за жртви. Правото на превод и толкување подеднакво важи и за претставникот на жртвата доколку таа активно учествува наместо жртвата.

82. Во член 9(2) Препораката пропишува кои видови информации се секогаш „суштински“ и земјите-членки се охрабруваат барем да обезбедат превод на информациите споменати во членовите 6-8. Меѓутоа, и други видови информации може да бидат суштински за жртвите, но она што понатаму се смета за „суштинско“ обично зависи од националното

законодавство. Ако на жртвите им е дозволено, на пример, да бидат помошен или приватен обвинител, или ако им се дозволи да се приклучат на кривичната постапка со нивното граѓанско барање за компензација, веројатно ќе треба да имаат на располагање повеќе преведени документи, бидејќи тие би можеле да бидат од суштинско значење за остварување на овие конкретни права. Според тоа, ставот 4 им овозможува на жртвите право да поднесат образложено барање за разгледување на документ или делови од документ како суштински за нивното активно учество во кривичната постапка, без дополнително дефинирање кои документи се суштински. Степенот до кој е потребен дословен превод зависи од тоа дали е неопходно жртвата да ги оствари своите права.

83. Членот 9(б), конечно, им дава на жртвите право да ја „оспорат“ одлуката на органите да не обезбедат толкување или превод. Слична одредба може да се најде во Директивата на ЕУ за жртви. Во согласност со овој последен инструмент (кауза35) оваа одредба не ги обврзува земјите-членки да развијат посебна постапка во која таквата одлука може да се оспори. Внатрешниот преглед во согласност со постоечките национални процедури може да биде доволен.

Член 10. Право на сослушување

84. Правото на сослушување отсутствуваше во Препораката од 2006 година, но е предвидено во член 10 и каузи 41 и 42 од Директивата на ЕУ за жртви. Важно е да се напомене дека правото на сослушување не треба да се поистоветува со обврската да се сведочи.[24] Последново не е нужно погодно за благосостојбата на жртвите, но наместо тоа може да предизвика секундарна виктимизација, додека правото да бидат сослушани имплицира дека на жртвите им се дава можност:

доброволно да изразат како би сакале да учествуваат во кривичната постапка, каде што постои законско право според националното законодавство активно да учествуваат во кривичната постапка (на пример, како странка или да се приклучат на постапката со нивното граѓанско барање за надомест). Жртвите треба да можат да го кажат своето мислење за начинот на кој тие би сакале да учествуваат и органите треба да се обидат да го исполнат ова барање во најголема можна мера;

да обезбедат информации, ставови или докази во различни фази од кривичната постапка во врска со одлуки кои имаат потенцијал суштински да влијаат на нивните интереси. Точната форма и средства, вклучувајќи ги усните и/или писмените средства, треба да се утврдат во согласност со националното законодавство и без да се нарушуваат правата на обвинетиот. Онаму каде што националното законодавство го дозволува тоа, се претпочита информациите за жртвите да се обезбедат пред одлуката, но понекогаш може да се обезбедат и потоа (на пр. преку жалбена постапка или постапка за ревизија). Списокот на одлуки според член 10(5) можеби не е применлив за сите земји-членки, но списокот не треба да биде ниту исцрпен. Низ различните јурисдикции може да има други одлуки кои на сличен начин имаат потенцијал суштински да влијаат на интересите на жртвите.

85. Вака толкувано, правото на сослушување има важна експресивна вредност за жртвите („глас“) и заслужува да биде вклучено во Препораката. Во зависност од националното законодавство, правото на сослушување може да се движи од правото да се достават докази до надлежен орган, право да се даде доказ пред суд, право да се евидентира доказ, право да се додадат материјали во списите на предметот, право на изразување желби во врска со разграничувањето на мерките за заштита (на пр., наредба за забрана за контакт, наредба за забрана за пристап), право да се даде изјава за влијанието врз жртвата или изјава за мислењето на жртвата, право на сослушување во врска со поништување на делото и право на изразување желби во однос на процесите на ресторативна правда или мерките за компензација.

86. Степенот до кој органите на правдата ги земаат предвид ставовите на жртвите, на пр., дали треба само да се слушнат ставовите на жртвата, дали органите треба да донесат образложена одлука кога отстапуваат од ставовите на жртвата или дали жртвата има право да поттикнува соодветна процедура за ревизија, зависи од националното законодавство и може да зависи од судската дискреција на органите и слободната проценка на доказите.

87. Понатаму, државите се охрабруваат да го прошират правото да бидат сослушани и во фазата по судењето или отпустот, на пример, земајќи ги предвид процесите на ресторативна правда по судењето или постапките за условен отпуст.[25] Во последниов случај, земјите-членки се слободни да го ограничат правото на жртвите да бидат сослушани само на прашања во врска со нивната безбедност и заштита – на пример, кои мерки за заштита би можеле

да се применат во случај на условен отпуст – што не го опфаќа прашањето дали сторителот треба да биде ослободен или не.

88. Во однос на правото на сослушување, може да се разгледаат предностите на можностите што ги нуди информатичката и комуникациската технологија (на пример, виртуелни судници за прекугранични или ранливи жртви).

Член 11. Право на надоместок на трошоците и враќање на имотот

89. Како што е јасно и од Директивата на ЕУ за жртви, особено од членот 14, дека од жртвите често се бара од сопствен џеб да ги платат трошоците за да се усогласат со барањата или потребите на органите на прогонот и кривичната правда, кога ефективната употреба на одредбите наведени во оваа Препорака, исто така, може да изискува такви трошоци. Основната идеја која лежи во сржта на одредбите во овој член е дека жртвите не треба да бидат оптоварени со трошоци, кои ги наметнуваат активностите на органите на прогонот и кривичната правда. Ова се однесува на пример за жртвите кои се повикани да сведочат во случај на кривичнодело.

90. Дополнително, трошоците кои се плаќаат од сопствен џеб, а кои се однесуваат на користењето на правата и одредбите од овој документ од страна на жртвите, по правило не треба да ги спречуваат жртвите да го сторат тоа. Ова особено се однесува на оние трошоци поврзани со учество во судски постапки. Трошоците треба минимум да бидат покриени до степен до кој жртвата е должна или за кои е побарано од неа од надлежните органи да биде присутна и активно да учествува во кривичната постапка. Условите или процедуралните правила според кои на жртвите може да им бидат вратени парите ќе бидат утврдени со националното законодавство. Критериумите, кои може да вклучуваат ограничувања во врска со разумни трошоци и вклучување на проверка на средствата, според кои таквите трошоци се надоместуваат и процесот за добивање надомест треба да се соопштуваат на транспарентен начин.

91. Дополнително, активностите во тековната истрага и/или прогон може да изискуваат конфискација на имотот кој е во сопственост на жртвата (видете ја и Директивата на ЕУ за жртви, член 15). Државите се повикани да се погрижат декатоварот од таквата конфискација на имотот ќе биде задржан на потребниот минимум.

член 12. Право на правна помош

92. Член 12(1). Формулацијата на член 12(1) е – во голема мера – слична на онаа од член 13 од Директивата на ЕУ за жртви, иако вториот инструмент го ограничува правото на правна помош на жртвите кои имаат статус на странки во кривичната постапка. Со додавање на втората реченица, Препораката ја отвора вратата за поопширно толкување на правото на правна помош. Ова е во согласност со начелата и насоките на ОН за пристап до правна помош во казнено-правните системи од 2013 година, од кои е преземена фразата „ако тоа го бараат интереситена правдата“. Членот 48(в) вели: „Жртвите добиваат правен совет за кој било аспект од нивното вклучување во процесот на кривичната правда, вклучително и можноста за покренување на граѓански постапки или поднесување барање за надомест во одделни судски постапки, во зависност од тоа што е во согласност со релевантното национално законодавство,.. Државите би можеле, на пример, да размислат и за обезбедување правен совет или застапување на жртвите кои формално не се странки во кривичната постапка, но кои сепак имаат партиципативни права. Пример може да биде жртва која сака нејзината Изјава за мислење на жртвата да биде прочитана на глас од страна на законски застапник. Истото се однесува и на жртвите кои се приклучуваат на кривичната постапка со своето граѓанско барање за надомест на штета без да им биде доделен формален статус на странка. (Бесплатната) правна помош може да се прошири и на жртвите кои бараат заштита или компензација преку алтернативни начини, особено граѓански постапки. Основната идеја на дефинирањето на членот е дека правната помош за жртвите и заштитата на нивните права што се нудат, не се само во интерес на жртвите, туку придонесуваат и за целта на правдата. Како што наведуваат Начелата и насоките на ОН во член 1: Правната помош е суштински елемент на праведен, хуман и ефикасен систем на кривична правда кој се заснова на владеење на правото. Правната помош е основа за уживање на други права, вклучително и правото на правично судење, онака како што е дефинирано во член 11, став 1, од Универзалната декларација за човекови права, предуслов за остварување на тие права и важна заштита што обезбедува основна правичност и доверба на јавноста во процесот на кривичната правда. Дека ова се однесува не само на обвинетите, туку и на жртвите, е подвлечено во член 3: Еден функционален систем за правна помош, како дел од функционалниот

систем на кривичната правда, може да го намали времето на задржување на осомничените во полициски станици и притвори, покрај намалувањето на затворската популација, погрешните пресуди, пренатрупаноста на затворите и метежот во судовите, како и намалување на рецидивизмот и ревиктимизацијата. Исто така, може да ги заштити и унапреди правата на жртвите и сведоците во процесот на кривичната правда. Правната помош може да се искористи за да се придонесе за спречување на кривичното дело преку зголемување на свеста за законот.

93. Член 12(2). Како што е случајот во Насоките и начелата на ОН: „поимот „правна помош“ вклучува правни совети, помош и застапување на лица кои се приведени, уапсени или затворени, осомничени или обвинети, или казнети за кривично дело и за жртви и сведоци во процесот на кривичната правда што се обезбедува без трошоци за оние кои немаат доволно средства или кога тоа го бараат интересите на правдата. Понатаму, „правната помош“ е наменета да ги вклучи концептите на правно образование, пристап до правни информации и други услуги обезбедени за лица преку алтернативни механизми за решавање спорови и процеси на ресторативна правда“. Земјите-членки треба да наведат во националното кривично право под кои услови и околности жртвите можат да пристапат до правна помош, но тоа треба барем да опфати правен совет и правно застапување. Правниот совет, помош или застапување идеално се обезбедуваат бесплатно, без проверка на средствата, за сите жртви со партиципативни права, но државите може на пример да изберат да ја ограничат правната помош само за жртвите на сериозен криминал и/или жртвите без задоволителни финансиски ресурси.

Б. КРИВИЧНИ И ДРУГИ ПОСТАПКИ

Член 13. Право на компензација од сторителот

94. Во споредба со државниот надоместок, Препораката од 2006 година дава релативно малку насоки за компензација од сторителот. Под насловот „Право на ефективен пристап до други правни лекови“ членот 7 од Препораката од 2006 година прво се однесува на правата на жртвите за навремен пристап до граѓански правни лекови, во комбинација со помош на

правото на пристап до надлежните судови и правна помош. Членот 7(2) понатаму пропишува дека „[Д]ржавите треба да поведат постапки за жртвите да бараат компензација од сторителот во контекст на кривичната постапка. Исто така, треба да им се дадат совети и поддршка на жртвите при поднесувањето на овие барања и при извршувањето на сите доделени плаќања“.

95. Од перспектива на жртвата, барањето компензација во контекст на кривичната постапка често има значителни предности во однос на покренувањето на граѓанска постапка (на пр., недостаток на судски такси; можност за остварување повеќе интереси само во една судска постапка; понизок доказен стандард; извршување од страна на државата). Поради оваа причина, препораката да им се дозволи на жртвите да бараат компензација од сторителот во контекст на кривичната постапка се одржува и се зајакнува со додавање дека одлуката за компензација на сторителот треба да се донесе „во разумен рок“.[26] Пожелно е, одлуката за компензација да ги покрие сите штети што ги претрпела жртвата, но земјите-членки можат да работат со максимални износи или можат да дозволат Кривичниот суд да го (ги) прогласи (комплексните делови од) тужбеното барање занедопуштено(и), во случај кога суштинското одлучување би претставувало несоодветно оптоварување на кривичната постапка (на пр. повреда на соодветна постапка/ услов за разумно време).

96. И покрај тврдењето на Препораката од 2006 година дека жртвите треба бидат во можност да бараат компензација од сторителот во контекст на кривичната постапка, некои национални системи (на обичајно право) не ги поддржуваат процедурите за учество во кривичната постапка за остварување на имотно-правно барање за штета. Со цел да се задоволат овие национални разлики, државите би можеле да се одлучат за алтернативни начини на обезбедување целосна компензација во кривичната постапка (на пример, налози за компензација), иако овие алтернативи потоа треба да се разгледуваат на структурна основа.

97. Членот 13(3) тесно кореспондира со член 16(2) од Директивата на ЕУ за жртви. Значаен проблем во контекст на компензацијата на сторителот лежи во вистинското извршување на досудените побарувања. Кога станува збор за извршувањето на таквите барања, жртвите имаат потешкотии во примањето на доспеаните плаќања, поради неспособноста или неподготвеноста на

сторителот да соработува.[27] Многу земји-членки развија перспективни практики за да ги охрабрат прекршителите да платат компензација, на пример, со ставање на извршувањето на налозите за компензација во рацете на јавните служби наместо тоа да го остават на самата жртва. Истражувањата покажаа дека извршувањето од страна на државата значително ги зголемува стапките на плаќање. Земајќи го предвид плаќањето на надоместокот при проценката на мерките за надзор и/или пред судењето и предвремениот отпуст, исто така, служи како поттик за исплата на компензацијата. За оваа цел можат да послужат и мерките за конфискација. Дополнително, најдобра практика во овој поглед е ситуацијата кога државата ѝ го плаќа надоместокот на жртвата однапред, и последователно го враќа авансното плаќање од сторителот (на пример, Холандија).

98. Член 13(3)(в). Во извештајот на Милкет репарацијата се гледа пошироко од само финансиска компензација, а пренасочувањето исто така се гледа како интерес на жртвите, под услов тие да се согласат. Многу земји имаат воспоставено специфични процедури кои овозможуваат отфрлање на случаите пред кривичниот прогон/пресуда врз основа на исплатата на компензација од сторителот или извршена репарација.

99. Член 13(4). Иако компензацијата од сторителот преку кривична постапка често е многу поповолна за жртвите отколку граѓанските постапки (види погоре), ефективниот пристап до граѓанските правни лекови останува важен, на пример, во случаи кога жртвата не сака да пријави во полиција, каде што кривичниот прогон е отфрлен или каде што осомничениот е ослободен.

Член 14. Право на државен надоместок

100. Државниот надоместок не само што беше наведен во Препораката од 2006 година, туку беше опфатен и со посебна Конвенција на Советот на Европа. Европската конвенција од 1983 година за компензација на жртвите на насилни кривични дела (ЕТС 116) беше ратификувана од 26 и потпишана од страна на 8 земји-членки и нејзината имплементација во правото и практиката неодамна беше оценета од ЦДПЦ.

[28] Покрај тоа, за земјите-членки на Европската унија, се применува „Директивата за компензација“ од 2004 година, Директивата на Советот

2004/80/EЗ која се однесува на компензација на жртвите на кривични дела. Ова е особено релевантно за ситуацијата на прекуграничните жртви, т.е. жртви кои трпат кривично дело во друга земја од онаа каде што се вообичаено со живеалиште.

101. Член 14(1). Фразата „независно од кривичната постапка“ значи дека на жртвите исто така може да им следува и државен надомест кога ниту еден осомничен не е идентификуван, приведен, кривично гонет или осуден. Државите може да бараат од жртвите да поднесат формална жалба.

102. Од оваа проценка може да се извлечат различни добри практики, како што е фактот дека многу од страните-потписнички на Конвенцијата (кои одговориле на прашалникот) не го ограничуваат државниот надоместок на жртвите на намерни насилни злосторства, туку дозволуваат компензација во други случаи кои вклучуваат сериозни повредувања или без да ја сметаат умислата како задолжителен карактер на кривичното дело.[29] Потенцијалните корисници на таквата програма треба да се определат со националното законодавство, но да вклучуваат, во најмала рака, жртви на намерни насилни злосторства кои претрпеле сериозни телесни или здравствени повреди, вклучително и сексуално насилство. Друго препорачано проширување се однесува на фактот дека сепак други држави го прошируваат државниот надоместок и пошироко од „сериозните телесни повреди или нарушување на здравјето“. Државите се охрабруваат да усвојат државна програма за компензација која е што е можно поинклузивна. Членот 14(1) беше усвоен од Препораката од 2006 година, но сега нагласува дека „секоја држава треба да усвои програма за компензација на жртвите која е независна од кривичната постапка“. Овој акцент се сметаше за неопходен, бидејќи дури ни сите страни на Конвенцијата не спроведоа таква програма, а некои ја условуваа со кривична постапка.[30] Институцијата Фонд за жртви, исто така, може да биде од помош во овој поглед.

103. Друга промена се однесува на разграничувањето на потенцијалните корисници. Нагласувајќи дека тие треба да вклучат „во најмала рака“ одредени жртви, ова ја остава вратата подотворена за поопширни национални дефиниции. Во однос на корисниците, земјите-членки исто така би можеле да размислат за развој на уште поинклузивна државна програма за компензација, на пример, обезбедувајќи државен надоместок за:

- жртви на тешки имотни деликти или жртви на кривични дела од

небрежност или загрозување што резултира со смрт или тешка телесна повреда на жртвата;

- потесното семејство и издржуваните лица на жртвите кои се тешко повредени какорезултат на горенаведените кривични дела.

104. Член 14(2). Поттикот дека „компензацијата треба да се додели без непотребно одлагање, на правично и соодветно ниво“, исто така беше инспириран од Препораката од 2006 година. Одредбата дека државниот надомест треба да се обезбеди „бесплатно“ не ги спречува органите претходно да задржат административни такси - како што е случајот во Финска на пример - сè додека тоа не значи дека сумата ќе се плати од џебот на жртвата. Во однос на штетите кои бараат надомест, текстот на Препораката од 2006 година повторно беше внимателно следен. Надоместокот на трошоците поврзани со лекување и рехабилитација за физички и психолошки повреди ги вклучува медицинските трошоци и трошоците за хоспитализација и психолошко советување. Само членот 8(7) беше ревидиран со цел оваа конкретна препорака да се направи посилна. Наместо да се пропишува дека државите „треба барем да размислат за компензација за загуба на приход (...)“, Препораката вели дека „[т]реба да се обезбеди компензација и за загуба на приход (...)“.[31] Проценката на ЦДПЦ покажа дека овие ставки веќе се покриени со многу национални програми за компензација, [32] така што построгите одредби би се усогласиле со сегашната државна практика. Државите се охрабруваат дополнително да размислат за компензација на нематеријална штета (болка и страдање) и штета што произлегува од имотни злосторства.

105. Член 14(3). Овој член се разликува од членот 8(9) во Препораката од 2006 година со тоа што државниот надомест може, а не мора, да се додели до степен до кој штетите не се покриени со други извори. Начелото на супсидијарност е корисно со цел националните државни програми за компензација да продолжат да бидат достапни, но и со изразувањето дека, идеално, државниот надомест треба да биде мерка во краен случај, особено кога постои можност да се бара компензација од сторителот.[33] За многу жртви, важно е да се добие компензација од сторителот, наместо од некој друг извор. Сепак, начелото на супсидијарност не треба да се толкува како последна мерка на привремен начин. Идеално, државниот надомест ќе ѝ се исплати на жртвата што е можно поскоро, додека фактичката редистрибуција на доделените суми меѓу изворите на компензација може да почека.

106. Член 14(4). Препораката ја надминува одредбата од 2006 година со тоа

што се препорачува авансно плаќање, особено ако е веродостојно дека на жртвата итно ѝ е потребен некаков вид компензација. Во овие ситуации, од жртвите не треба да се бара прво да поминат низ долги процедури и да ги чекаат конечните одлуки за државен надомест или компензацијата преку други извори (сторител, осигурување, социјални одредби). Авансното плаќање веќе е во сила во многу држави кои се потписнички на Европската конвенција.[34]

107. Понудата на авансно плаќање на жртвите ја подразбира неопходноста од јасно информирање на жртвите што се случува во случај на негативна конечна одлука за компензација. Ако авансното плаќање доаѓа со можност жртвите да треба да го вратат авансот, тоа треба јасно да се истакне при плаќањето.

108. Член 14(5). Препораката од 2006 година не содржеше ништо што се однесува на тоа какви можности се отворени за жртвите во случај на негативни одлуки. Како и на друго место во Препораката, на жртвите треба да им се даде можноста да прибегнат кон преиспитување на таквите негативни одлуки, при што точната форма и процес се одредуваат со националното право.

109. Член 14(6). Додека Европската конвенција за компензација на жртви на насилни кривични дела го ограничува делокругот на корисници на а) „државјани на државите членки потписнички на оваа Конвенција“; и б) „на државјаните на сите земји-членки на Советот на Европа кои се постојани жители во државата на чија територија е извршено кривичното дело“, Препораката од 2006 година не ги содржи овие ограничувања.[35] Со усвојување на Препораката дека државите се охрабруваат да усвојат програма за компензација за лицата кои биле жртви на нивната територија, без оглед на националноста на жртвата или статусот на резидент, Препораката исто така сака да изрази дека идеално сите подобни (прекугранични) жртви на кривично дело - или во најмала рака жртвите на другите држави на Советот на Европа - треба да можат да аплицираат за државен надомест, без оглед на нивната националност. Според проценката на ЦДПЦ, ова е веќе воспоставена пракса во голем број на држави кои одговориле на прашалникот. [36]

110. Член 14(7). Виктимолошкото истражување дополнително покажува дека кога станува збор за компензација од државата, меѓународната соработка и прекуграничната димензија може да претставуваат вистински предизвици. Проблемите се множат кога жртвите се туристи или прекугранични работници

и патници.[37] Меѓународната соработка останува важна. За жртвите може да биде од витално значење да можат да аплицираат до релевантните тела во нивната држава на живеење, наместо директно да аплицираат до странска организација за државна компензација. Инспирацијата за тоа како да се развие таква меѓународна соработка може да се извлече од Директивата на Советот на ЕУ 2004/80/ЕС од 29 април 2004 година која се однесува на компензација на жртвите на кривични дела, вклучително и пренос на барањата за компензација меѓу државите. Меѓународната соработка и взаемната помош не треба нужно да зависат од билатералните или мултилатералните договори во таа смисла.

Член 15. Право на заштита

111. Сегашната Препорака е релативно концизна кога станува збор за заштита на жртвите, а различните форми на заштита се „распространети“ низ целиот инструмент.[38] Понатаму, заштитата не е структурно диференцирана на различни видови заштита (секундарна, повторена, приватност, итн.) и некои важни заштитни мерки во целост недостасуваат.

112. Правото на заштита посведочи значајни случувања во изминатите 15 години, како во однос на меѓународното и регионалното право, така и во однос на академското истражување. Со цел да се ажурира Препораката со овие случувања, усвоена е сериозна ревизија на одредбите за заштита. Промените во голема мера се потпираат на одредбите за заштита и пристапот до индивидуална проценка пропишани во Поглавје 4 од Директивата на ЕУ за жртви, иако во Препораката е усвоено повисоко ниво на апстракција.[39] Промените дополнително ги охрабруваат државите не само да ги променат своите кривични постапки, туку и да воведат наредби за заштита и итна забрана, онаму каде што е соодветно, во нивните суштински кривични, парнични и управни (или други) закони. Понатамошното проширување се однесува на фактот дека одредени мерки за заштита исто така можат да се прошират на фазата по судењето или да се однесуваат на ситуации кои воопшто не се поврзани со кривичната постапка.

113. Член 15(1). Со цел да се нагласи важноста на заштитата на жртвите од различни форми на виктимизација, се воведува генеричко право на заштита – инспирирано од член 18 од Директивата на ЕУ за жртви. Иако некои мерки треба да им бидат достапни на жртвите насекаде, други може да бидат

достапни само по индивидуална проценка на посебната потреба на жртвата од такви заштитни мерки(види поединечна проценка погоре).

114. Член 15(2). Членот ги сумира правата содржани во членовите 19-20 и членовите 22-24 од Директивата на ЕУ за жртви:

а. Право да се избегне секундарна виктимизација. Мерките за избегнување на секундарна виктимизација (член 15(a)) во најмала рака ги вклучуваат мерките наведени во член 23(2) од Директивата на ЕУ за жртви (т.е. одржување интервјуа без непотребно одлагање откако жртвата ќе поднесе формална жалба; задржување на бројот на разговори со жртвата и медицинските прегледи на минимум, дозволување на жртвите да бидат придружувани од законски застапник и/или лице по нивен избор, освен ако не е донесена образложена одлука за спротивното). Овие мерки треба да важат за сите жртви, без разлика дали се ранливи или не. Мерките како што се интервјуирање на жртвите во простории дизајнирани или приспособени за таа цел; интервјуирање на жртвите од или преку професионалци обучени за таа цел; (доколку е возможно) сите интервјуа да бидат спроведени од исти лица; (доколку е возможно) интервјуата со жртви на сексуално насилство, родово базирано насилство или насилство во блиски односи, да бидат спроведени од страна на личност од полот или родот што жртвата го претпочита, доколку жртвата така сака, може да биде резервирано за жртвите чија индивидуална проценка покажа посебна потреба од тие мерки.[40] [41] Истото важи и за мерките во судот, како што се мерки за избегнување визуелен контакт меѓу жртвите и сторителите; мерки со кои ќе се гарантира дека жртвата може да биде сослушана во судницата без да биде присутна; мерки за избегнување на непотребно испрашување во врска со приватниот живот на жртвата; и мерки кои овозможуваат сослушувањето да се одржи без присуство на јавноста (член 23(3) Директива на ЕУ за жртви). Некои од овие мерки можат, на пример, да се имплементираат преку употреба на соодветна комуникациска технологија или полиберален став за допуштеноста на аудио(визуелните) снимки од интервјуата на жртвите како доказ за време на судењата. Мерка за заштита што ги надминува минималните стандарди во Директивата на ЕУ за жртвите е, на пример, – на барање на жртвата – спроведување интервјуа со лица од истата малцинска група како жртвата во случај на злосторства од омраза (на пр. „Розово во сино“ односно *Roze in Blauw* во Холандија). Државите се охрабруваат да ги разгледаат и овие дополнителни мерки:

Право да се избегне контакт. Овој став го изразува правото да се избегне контакт помеѓу жртвата и сторителот (според чл. 19 од Директивата на ЕУ за жртви). Иако Директивата пропишува дека ова право се применува „во просториите каде што се води кривична постапка, освен ако кривичната постапка не бара таков контакт“, Препораката не наведува какви точно треба да бидат таквите простории каде што треба да се спроведат овие мерки, бидејќи избегнувањето контакт не е само релевантно во контекст на кривичната постапка, туку може да изискува мерки и во однос на други простории (на пр., посебни места за чекање пред седниците за ресторативна правда, граѓанските судови). Правото на одделни места за чекање во новите судски простории (член 19(2) од Директивата на ЕУ за жртви) може да се смета за пример за мерка за избегнување контакт, но државите се охрабруваат да создадат и посебни чекални во постоечките судски простории.

Право на заштита од повторна виктимизација, заплашување, одмазда. Додека специфичните мерки за заштита во Директивата на ЕУ за жртвите главно се фокусираат на спречување на секундарната виктимизација, овој член предвидува дека државите треба да се занимаваат и со ризикот од повторна виктимизација, заплашување и одмазда. Земјите-членки би можеле да размислат за следниот, неограничен список на мерки за заштита од повторна виктимизација, итн., што може да се наметнат откако индивидуалната проценка покажала потреба од такви мерки:

- извршување на проценка на ризикот со цел да се идентификуваат точните ризици и да ѝ се помогне на жртвата да развие „безбедносен план“;
- чување на податоците за контакт на жртвата чувани надвор од полицискиот извештај;
- дозволување на жртвата да избере домицилност на друго место (на пример, полициска станица);
- обезбедување на (AWARE) алармен систем за жртвата;
- наметнување на форми на електронско следење;
- проценување дали жртвата треба да оди во засолниште;
- проценување дали на жртвата ѝ е потребна лична заштита (на пр. програма за заштита на сведоци);
- дозволување на одредени жртви да сведочат анонимно.

г. Право на заштита на приватноста. Во Препораката од 2006 година,

приватноста беше обработена во членовите 10(8) и 10(9). Беше договорено да се прошири заштитата на приватноста во смисла дека сега е експлицитно заштитена и приватноста на членовите на семејството. Како конкретен пример може да се размисли да не се дозволи сликање (снимање) на членови на семејството на суд.

д. Утврдувањето дека треба да се преземат мерки за да се спречи јавното ширење на други информации кои би можеле да доведат до идентификација на жртвата е инспирирано од Директивата на ЕУ за жртви, иако оваа последна одредба беше ограничена само на децата-жртви. Беше договорено оваа одредба да се прошири и на други жртви.[42] Сослушувањата во тајност (in camera), на пример, може да се сметаат како стандардна постапка за случаите кои вклучуваат (одредени типови) ранливи жртви, иако нивните интереси треба внимателно да се избалансираат со начелото на надворешна транспарентност.

Понатаму, членот има за цел да упати посилен повик за (само)регулаторни мерки против медиумската изложеност. Иако слободата на изразување и информирање и слободата и плурализмот на медиумите треба да се почитуваат, во принцип – со некои исклучоци – нема потреба медиумското покривање да вклучува информации или податоци за жртвата кои би можеле да доведат до негова/ нејзина идентификација. Квалитативното истражување за виктимизацијата покажува дека жртвите може да страдаат од секундарна виктимизација како резултат на медиумска изложеност.[43] Ако саморегулацијата на медиумите не функционира, може да се регулираат од страна на државата.

115. Член 15(3). Овој став е додаден со цел да се нагласи дека мерките за заштита споменати во став 2 се сметаат за важни и надвор од контекстот на кривичната постапка, вклучително и фазата по судењето, ресторативната правда и другите судски постапки.

116. Член 15(4). Специфична мерка со која државите би можеле да се обидат да се борат против повторената виктимизација е - онаму каде што е неопходно и пропорционално - преку употреба на наредби за заштита, ограничување и итна забрана за приоѓање.[44] Препораката од 2006 година не го коментираше прашањето за наредбите за ограничување, заштита и итна забрана, оставајќи го тоа на националните законодавци. Различни

компаративни студии сепак покажаа дека националните закони и јавни политики се разликуваат кога станува збор за наредбите за заштита, што резултира со значителни недостатоци во поглед на заштитата на жртвите.[45] Ако државите, на пример, нудат наредби за заштита само преку граѓански постапки, тие нема да бидат достапни за жртвите кои избегнуваат да поведат таква постапка. Истото важи и за системите кои го резервирале спроведувањето на наредбите за заштита само на кривичното право или управното право. Покрај тоа, државите кои што само претпочитаат наредби за заштита во фазата на предистражна постапка ги оставаат жртвите незаштитени во подоцнежните фази на кривичната постапка (и обратно).

117. Препораката има за цел да го реши овој проблем во земјите-членки на Советот на Европа со пропишување дека земјите-членки се охрабруваат да воведат наредби/налози за заштита, ограничување и итна забрана во различни области на правото или да имаат посебни процедури и да имаат такви наредби/налози кои биле достапни во сите фази на кривичното дело, вклучително и во фазата на постапката по судењето. Исто така, укажува на некои стандарди со кои овие наредби/налози треба да се сообразат (во став 15(4) и пропишува дека нивните прекршувања треба да се санкционираат (во член 15(5)). Нејзиното редактирање се заснова на членовите 52 и 53 од Истанбулската конвенција, додека дополнувањето дека наредбите/налозите треба да бидат достапни во различни области на правото и во сите фази на кривичната постапка произлегува од виктимолошките истражувања.[46]

Член 16. Право на лек

118. Препораката ги вклучува правата на жртвите на лек. Членот 16(1) се однесува на можноста дека жртвите можеби ќе треба да поведат граѓански спор по нивната виктимизација. Поголемиот дел од овој процес ќе биде одреден од посебните карактеристики на граѓанските законици во различните јурисдикции. Препораката нагласува дека е важно жртвите да можат навремено да пристапат до овие лекови, без непотребен товар. Кога е потребно правната помош може да ја помогне правната заштита (на жртвата).

119. Препораката, исто така, го разгледува прибегнувањето кон правни лекови кога нивните права се повредени како последица на нивната виктимизација. Ова е тема на член 16(2). Во изминатите децении се забележува зголемено внимание посветено на положбата на жртвите во различните

јурисдикции и меѓу меѓународните тела, придружено со мерки кои со различен степен на успех се обидоа да ги задоволат потребите на жртвите на кривични дела. Сепак, виктимолошките истражувања постојано откриваат дека и покрај сите напори, реалноста што ја живеат жртвите на кривичното дело не е во согласност со духот на законите, ниту пак словото на законот.

120. Да дадеме неколку примери: државите може да им ветуваат јасни, навремени и транспарентни информации на жртвите, но не прецизираат постапки што жртвите може да ги следат, доколку (државите) не им ги споделат информациите. Во различни јурисдикции, жртвите може да заклучат дека нивните можности да учествуваат во кривичната постапка многу зависат од волјата на судијата задолжен за нивниот случај, па на тој начин се чини дека станува збор повеќе за услуга што може да им се даде, отколку обврска за спроведување на правото. Жртвите може да бидат подложени на понижувачки и омаловажувачки третман, во кој професионалците задолжени за нивниот случај, не го олеснуваат туку го зголемуваат товарот од нивното искуство.

121. Овој распространет недостаток на ефективни правни лекови во случај на прекршување на правата на жртвите го намалува правото до степенот до кој тие воопшто не може да се нарекуваат права. Честопати нема никакви последици за прекршување на правата на жртвите. Ова во голема мера ја намалува ефективноста на одредбите за (заштита) на жртвите на кривични дела. Прво, се разбира, поради недостигот на начини за отстранување на фактички настанатите прекршувања, но второ и најважно, исто така, поради превентивниот квалитет на одредбите за правни лекови. Фактот дека таков правен лек постои и може да се воведи, спречува појава на прекршоци. За возврат, недостатокот на такви правни лекови го прави процесот помалку транспарентен и попроизволен, не само за жртвата туку и за другите учесници, вклучувајќи го и осомничениот или сторителот. Во таа смисла, се повеќе се препознава фактот дека недостигот на ефективен лек е во спротивност на духот, и словото, на правото на ефективен лек, кој на пример се содржи во член 13 од Европската конвенција за човекови права.

122. Препораката ги повикува државите да се погрижат правата на жртвите повеќе да не се само декларативни права, туку полноправни реални права, преку овозможување на соодветни правни лекови во случај на повреда на правата на жртвите. Членот 16(2) ги повикува државите да ги унапредат правата опфатени со правните лекови на Препораката, во согласност со

сличните процеси во различните национални јурисдикции. Во согласност со другите области каде што се достапни таквите правни лекови, државите можат да го разгледаат степенот на повреда на правата за кои станува збор. Релевантната судска пракса во врска со членот 13 од ЕКЧП укажува на тоа дека мора да се гарантира правен лек за сериозните повреди (на правата на жртвите). Меѓутоа, во случај на помалку сериозни повреди, државите можат да разгледаат други начини за да ја поправат штетата која што ја претрпеле жртвите.

ГЛАВА III. ДРУГИ ОДРЕДБИ

Член 17. Осигурување

123. Член 17(1). Иако важноста на осигурителните програми за кривичното дело на виктимизација не треба да се потценат, Препораката од 2006 година беше единствениот меѓународен правен инструмент за покривање на оваа тема. Целосна компензација на штета за кривично дело обично не се добива само преку една постапка – иако тоа би можело да се претпочита од гледна точка на жртвата – но се обезбедува со помош на неколку извори за компензација. Таков извор можат да бидат јавните и приватните осигурителни програми. Осигурувањата од прва страна,[47] на пример, можат да помогнат да се повратат штетите во случај сторителот да остане непознат, додека осигурувањата од трета страна можат да придонесат за целосна исплата на компензацијата во случај сторителот да има недоволни финансиски ресурси и барањата за компензација преку кривична или парнична постапка нема да бидат од корист. Друга предност би можела да биде тоа што – во зависност од политиката за реституција и оперативната практика на осигурителните програми – плаќањата преку осигурителните компании или услугите за жртвите може да течат релативно брзо во споредба со судски постапки во сите нивни фази.[48] Од овие причини, претходните препораки од Препораката од 2006 година – вклучувајќи го тврдењето дека државите треба да промовираат еднаков пристап до осигурување – се повторуваат и во оваа Препорака.

124. За земјите-членки, сепак, промовирањето на пристапот до осигурување, особено кога се вклучени приватни осигурителни компании кои уживаат право на слобода на договор, може да биде предизвик. Пример за најдобра практика во овој поглед е Законот на Белгија од 22 април 2019 година чија цел е да се направи подостапно осигурувањето кога станува збор за правните

трошоци.[49] Овој закон предвидува дека осигурителните компании имаат право на намалување на данокот до 124 евра (даночно намалување од 40% на премијата за осигурување, ограничено на 310 евра) доколку нивната полиса предвидува одредено минимално покритие, вклучувајќи го и ризикот од виктимизација на кривично дело.[50]

125. Член 17(2). Одредбите од Препораката од 2006 година беа проширени со додавање дека, покрај имотот на една личност и нејзиниот физички интегритет, треба да се покрие и психолошкиот интегритет на лицето (на пример, трошоци за психолошка или психијатриска помош). Во некои земји-членки (на пример, Германија) осигурителните полиси не само што обезбедуваат надомест за здравјето, болката, страдањето, туку и сите трошоци поврзани со кривичната постапка (учество, правни трошоци).

126. Член 17(3). Во Препораката од 2006 година, државите беа само охрабрени да го промовираат начелото дека полисите за осигурување не ги исклучуваат штетите предизвикани од терористички дела. Сегашната Препорака го проширува ованачело, охрабрувајќи ги државите, колку што е можно повеќе, да промовираат дека осигурителните компании не исклучуваат штети предизвикани од тероризам и други намерни злосторства. Во случај на осигурувања од трета страна, осигурителните компании често се придржуваат до „клаузулата за намерност“, што значи дека штетите што произлегуваат од кривично дело извршено со умисла од осигурената страна, се исклучени од полисата за осигурување. Ваквата клаузула е разбирлива од гледна точка дека осигурителните програми главно служат за покривање на несреќи или немарно однесување, додека намерното однесување нетреба да се „наградува“ или на кој било начин да се стимулира. Како резултат, сепак, жртвата може да остане со празни раце. Со поттикнување на укинувањето на клаузулата за намерност во комбинација со промовирањето на наплатата на штетата од сторителот, (на пр. со дозволување или дури и приоритизирање на регрес од страна на осигурителните компании од сторителот) се обесхрабрува извршувањето на кривично дело со умисла, додека шансите за жртвите да примат исплата се зголемуваат.

Член 18. Ресторативна правда

127. Во 2018 година, Советот на Европа ја усвои Препораката CM/Rec(2018)8 на Комитетот на министри до земјите-членки во врска со ресторативната

правда во кривичните прашања. Главната цел на оваа препорака е да ги поттикне земјите-членки да развијат и користат ресторативна правда во нивните казнено-правни системи. Ова сè уште претставува најсовремена промена. Според тоа, член 18 експлицитно упатува на Препораката за ресторативна правда за да се избегне каква било контрадикторност со оваа Препорака.

128. Релевантноста и важноста на ресторативната правда за многу жртви на кривично дело, сепак, значи дека таа не може и не треба да се изостави од корпусотна правата на жртвите и процесите на ресторативна правда – доколку се извршува во согласност со препораката за ресторативна правда и членот 18 од оваа Препорака – се витална компонента во опфатот на заштитата на интересите на жртвата. Во Препораката од 2006 година се зборуваше за медијација, која може да биде форма на ресторативна правда, но не ги опфаќа сите нејзини аспекти.

129. Во согласност со Препораката за ресторативна правда во кривичната материја, член 18(1) од Препораката нагласува дека ресторативната правда треба да биде општо достапна услуга. Службите за ресторативна правда треба да имаат доволен капацитет да обезбедат безбедни и ефективни услуги за сите жртви кои можат да имаат корист, и во сите фази од процесот на кривичната правда. Видот, сериозноста или географската локација на делото не треба, сами по себе, и во отсуство на други прашања, да го исклучат понудувањето на ресторативна правда. Бидејќи член 21 од Препораката се однесува на ресторативна правда во кривичната материја, земјите-членки може да посакаат да воспостават јасна правна основа кога судските органи се повикуваат на ресторативната правда или кога таа на друг начин се користи, а има влијание или може да влијае врз кривичното гонење или судската постапка. Кога упатувањето (на ресторативната правда) вклучува осомничен за кривично дело, сегашната практика во различни земји-членки, вклучително и Франција, може да изискува признавање на вина. Меѓутоа, според член 30 од Препораката во врска со ресторативната правда во кривичната материја, учеството во ресторативната правда само по себе не треба да се користи како доказ за признавање на вината во подоцнежните судски постапки.

130. Иако целосната Препорака за ресторативна правда во кривичната материја е релевантна за Препораката, членот 18(2) нагласува голем број клучни прашања. На жртвите треба да им се дадат неопходните информации и

поддршка за да им се овозможи да направат слободен и информиран избор во врска со тоа дали ресторативната правда е соодветна за нив, а потребите и интересите на жртвите, потребата за заштита и заштитните мерки, соодветната обука и средствата за ублажување на потенцијалните ризици треба да се земат предвид како основни столбови на службите за ресторативна правда. Згора на тоа, ресторативната правда е секогаш доброволен процес. Иако Истанбулската конвенција експлицитно се повикува на (ресторативна правда) во врска со родовото насилство во член 48(1), таа не може да биде задолжително. Процесот треба да се одвива само доколку страните слободно се согласат, бидејќи биле целосно информирани и да можат да ја повлечат својата согласност во секое време во текот на процесот.

131. Потенцијалот на ресторативната правда се однесува и на другите елементи на правата на жртвите, поддршката и помошта опфатени со оваа Препорака, па затоа Препораката исто така ги охрабрува државите да ја земат предвид вредноста на начелата на ресторативната правда на друго место во нивните системи.

132. За возврат, важноста на ресторативната правда за жртвите на кривични дела е исто така нагласена на друго место во Препораката. Основното начело на Препораката е дека жртвите треба да бидат сослушани во врска со одлуките за коиби имале значителен интерес. Со оглед на потенцијалното значење на ресторативната правда за жртвите, упатувањето на ресторативна правда влегува во таквите одлука. Жртвите треба да бидат информирани за овие одлуки и треба да им се понуди можност да ја изразат својата загриженост.

Член 19. Право на поддршка на жртвите

133. Членот 19 се заснова на претходниот член 5 од Препораката од 2006 година и вклучува увид во членовите 8 и 9 од Директивата на ЕУ. Правото на поддршка на жртвите е клучна компонента на секој систем на услуги за жртвите. Меѓутоа, поважно од правото на поддршка е достапноста и квалитетот на таквата поддршка. Тоа прво значи дека услугите за поддршка на жртвите треба да бидат бесплатни и доверливи и да постигнат национално покривање. Препораката не прецизира како треба да се постигне таквата покриеност, со оглед на географската разновидност на земјите на Советот на Европа. На пример, за помалите држави одредена географска распространетост на физичките локации низ областите може да биде најдобриот начин за постигнување на

национална покриеност, додека во поголемите држави со помала густина на население, ИКТ решенијата може да понудат попрактична и поефективна употреба на ресурсите. Националните линии за помош, веб-страниците и социјалните медиуми како решенија може да бидат од огромно значење во овој поглед, но истовремено претставуваат и сè позначаен елемент на услугите за жртвите сами по себе.

134. Поддршката за жртвите во својата суштина треба да ги има најдобрите интереси на жртвите и да дејствува во согласност со нивните потреби. Ова значи дека поддршката на жртвите треба - по правило - да се обиде целосно да ги разбере желбите на жртвите и да ги заснова нивните постапки на овие наведени желби, вклучително и дејствијата што вклучуваат услуги за жртвите кои дејствуваат како застапници и/или посредници кон други организации, како што е случајот во процесите на упатување до други, на пример, поспецијализирани услуги.

135. Тоа исто така значи дека службите за поддршка на жртвите треба да бидат целосно компетентни да се справат со проблемите со кои се соочуваат жртвите на кои им служат. Ова може да доведе до диверзификација во телата кои нудат поддршка на жртвите, со карактеристики на одредени форми на виктимизација, како семејно и сексуално насилство, како и тероризам и масовна виктимизација. Обезбедувањето на такви специјализирани услуги може да биде дел од задачите на општите служби за поддршка на жртвите и/или на специјализираните служби за жртви. Таквата компетентност треба да биде загарантирана со значително инвестирање во способностите на персоналот за поддршка на жртвите, со добри практики, на пример, кои вклучуваат развој на специфични модули за образование и обука и академии за поддршка на жртвите. Оваа компетентност треба, во најмала рака, да се однесува на способноста да се даде емоционална и практична поддршка и информации за други услуги како и да се овозможи и упатување до таквите услуги. Различни служби за поддршка на жртви низ Европа нудат и правни услуги, услуги кои се однесуваат на компензација и благосостојба и форми на психо-социјално советување.

136. Особено за одредени форми на кривично дело, како семејно и сексуално насилство, и за жртви со одредени карактеристики, на пример деца или имигранти, службите за поддршка на жртвите се важен канал за пријавување на кривично дело во полиција. Затоа, услугите за поддршка на

жртвите треба да им бидат достапни на жртвите без оглед на нивниот контакт со органите и да можат да им помогнат на жртвите во одлуката да ја пријават нивната виктимизација на органите.

137. За возврат, механизмите за упатување од други тела за поддршка на жртвите се од клучно значење (став 19(4)). Тоа се однесува на полицијата, честопати првата точка на контакт по виктимизацијата. Добрите практики во областа на упатувањето се постапки за откажување од приклучување, во кои службите за поддршка на жртвите можат да понудат поддршка и помош за жртвите, освен ако жртвите експлицитно наведат дека ваквата понуда не е добредојдена. Ова го намалува степенот до кој поединечните органи на прогонот треба да ја проценат употребата на поддршка за одредена жртва за која станува збор, што не треба да биде по нивна волја, туку по волја на самите жртви. Оваа постапка за откажување од приклучување е пример за „активна“ форма на упатување. Меѓутоа, државите може да се одлучат и за повеќе „пасивни“ форми на упатување (на пр. информативен лист со податоци за контакт на организациите за поддршка на жртвите).

138. Ставот 19(4) укажува дека ако жртвата има потреба да биде упатена до службите за поддршка на жртвите, полицијата треба да го овозможи тоа. Меѓутоа, улогата на полициските сили не е нужно да ги упатуваат жртвите до специјализирани служби за поддршка. Полицијата мора барем да се повика на генеричките услуги за поддршка (ако жртвата се согласи), а овие генерички услуги може, пак, да се однесуваат на специјализирани служби, во зависност од потребите на жртвите. Ова е начинот на кој упатувањето е организирано, на пример, во Хрватска и Холандија. Со други зборови, полицијата треба само да ја идентификува потребата на жртвите за упатување до службите за поддршка воопшто, но таа може да ја остави понатамошната навигација низ понекогаш сложениот пејзаж на специјализирана поддршка на жртвите на други професионалци.

139. Треба да се олеснат и механизмите за упатување од други релевантни тела, кои најверојатно ќе стапат во контакт со жртвите за време на должноста,[51] иако тие веројатно ќе имаат различни форми од оние што треба да бидат воспоставени на ниво на полиција.

140. Честопати поддршката на жртвите е најпотребна веднаш по виктимизацијата. За одредени групи на жртви и во зависност од настаните по виктимизацијата, сепак може да се бара подолгорочна помош. Ова е, на

пример, често е случај со подолготрајната инволвираност во системот на кривична правда. На жртвите често им е потребна поддршка и помош во нивната интеракција со органите на прогонот и актерите на кривичната правда, за време на истрагата за кривичното дело и судењето и за време на како и по изрекувањето на казната на сторителот.

141. Координацијата на различни услуги е од суштинско значење со цел да се гарантира дека жртвите се упатуваат до организацијата која најмногу одговара на нивните потреби и со цел да се одржат високите нивоа на компетентност и квалитетсо системот на услуги. Таквата координација може да послужи и за ограничување на бројот на различни организации со кои жртвите треба да комуницираат после нивната виктимизација, и за дистрибуција на услугите на ефикасен и ефективен начин.

Член 20. Прекугранични жртви и меѓународна соработка

142. Позицијата на прекуграничните жртви, оние кои се жртви во друга држава освен нивната земја на живеење, се во суштината на првичното вклучување на тело како Европската унија во областа на правата на жртвите. Клучно е признавањето на дополнителните потешкотии што овие жртви можат да ги искушат: тие не секогаш го зборуваат јазикот, можеби немаат разбирање од правниот систем на земјата- домаќин и честопати се враќале во нивната земја на потекло долго пред судењето. Претходникот на Директивата на ЕУ, Рамковната одлука на ЕУ од 2001 година за положбата на жртвите на кривичната постапка, се потпира на овој поим за да се обиде да ги усогласи позициите на жртвите низ земјите-членки на ЕУ. Основната идеја е дека дополнителниот товар на прекуграничните жртви треба да се минимизира колку што е можно повеќе. Покрај тоа, државите не треба да го дополнуваат овој товар со, на пример, воведување на земјата на живеење како критериум за подобност за обезбедување на услуги, права и одредби. Меѓутоа, примањето на такви услуги, права и одредби во друга јурисдикција може да биде таков критериум. Ова е особено релевантно за доделувањето на компензација, на пример.

143. Членот го отсликува член 17 на Директивата на ЕУ во можностите за намалување на дополнителниот товар од виктимизација во странство. Тој особено укажува на важноста на жртвите да им се понуди можност да дадат изјава веднаш по формалната жалба, кога жртвата сè уште е во земјата каде

што се случила виктимизацијата. Признавањето на фактот дека жртвите во овие случаи ќе се вратат во нивната земја на живеење наскоро по нивната виктимизација, значи дека членот исто така го нагласува нудењето можности за пристап и учество во судските процеси од релативната безбедност на нивната матична земја. Ова се однесува на учеството на далечина во кривичната постапка, со безбедни видео или телефонски врски и на можноста жртвите да изберат да ја пријават својата виктимизација на органите во нивната матична земја, кои подоцна имаат задача да го соопштат овој факт до органите во земјата каде што се случила виктимизацијата. За државите во Советот на Европа овие одредби се наменети да се применуваат реципрочно, т.е. и како држава на живеење на жртвата и како држава во која е извршено кривичното дело. За другите земји степенот до кој се достапни овие одредби зависи од нивната локална ситуација.

144. За непречена комуникација преку границите, меѓународната соработка меѓу државите е клучна, и затоа се препорачува учество во мрежи за олеснување на таквите интеракции преку границите. Ова е особено точно и за злосторствата кои имаат прекугранична димензија по дефиниција, како што се транснационалните и меѓународните злосторства.

Член 21. Соработка и координација

145. Како што беше вклучено во Препораката од 2006 година, оваа организациска рамка треба да вклучува меѓуресорна координација и соработка. Постојат многу организации кои можат да придонесат за помош на жртвите на кривични дела и усогласување на потребите на жртвите на кривични дела со услугите што тие можат да ги понудат бара комбинирање на нивните напори. Ова се однесува на сите жртви на кривично дело, а особено јасно е изразено во случаите на виктимизација од големи размери, каде што заедничките напори меѓу органите се клучни за исполнување на барањата на приликите. Препораката малку го менува текстот на релевантната одредба, обраќајќи се на сите агенции вклучени во испораката на услуги и мерките наведени во оваа Препорака, наместо да се однесува на одредени видови организации, како и одредени сектори на општеството. Последново не е ниту доволно јасно, ниту доволно прецизно.

146. Во таквите механизми на координација и соработка, треба да се признае виталната важност од континуирано следење и евалуација на

(квалитетот на) услугите што им се даваат на жртвите. Во Препораката ова е вклучено во член 26. Постојат добри практики на алатки за мониторинг во земјите-членки на Советот на Европа, кои можат да се прилагодат за да одговараат на потребите на другите јурисдикции. Помошта на жртвите сè уште е дисциплина во подем, и треба многу да се научи за најефективните и најефикасните начини на обезбедување на услуги: таквото тековно учење бара постојано следење и евалуација.

Член 22. Доверливост

147. Препораката од 2006 година веќе ја препозна клучната важност на доверливоста во третманот на жртвите на кривични дела, а овој член ја копира неговата содржина. Да се стане жртва на кривично дело често е интимно искуство, кое е тешко да се сподели со другите. Навистина, главните пречки за пријавување на кривични дела, особено облици на сексуално и семејно насилство, ги вклучуваат чувствата на срам и вина што жртвите може да ги искушат, како и нивните грижи и стравови дека нивното искуство ќе им стане познато на нивните семејства и пријатели. Ова ја нагласува потребата од доверливост на услугите, која дополнително се зголемува, поради фактот што многу жртви ќе претрпат одмазда доколку сторителот, но и други, разбрале за нивниот контакт со агенциите вклучени во помошта на жртвите. Може да има исклучоци од ова правило, на пример кога откривањето е неопходно за да се спречи јасна и присутна опасност за жртвата, но таквите исклучоци треба да подлежат на јасни и транспарентни правила и да бидат придружени со лесно достапни процедури за поднесување приговори во случај на наводни прекршувања на правилата.

Член 23. Избор и обука на кадар

148. Важноста на изборот и обуката на кадарот веќе беше препознаена во Препораката од 2006 година. Членот 23 е амалгам помеѓу Препораката од 2006 година и член 25 од Директивата на ЕУ за жртви. Ова, на пример, може да се докаже со расчленувањето помеѓу различните професии во однос на обезбедувањето обука со повеќе „обврзувачки“ обврски за државите кога станува збор за обуката на полицијата, судскиот персонал итн. во став 1 и повеќе внимание на судската независност во став 2. Во зависност од

природата и нивото на нивниот контакт со жртвите, и во согласност со вклучените должности, на различните практичари ќе им бидат понудени различни обуки (став 5).

149. Со оглед на важноста на обезбедувањето квалитетни услуги, се разбира значителната обука и образование е од огромно значење, додека посебните карактеристики на злосторствата и карактеристиките на жртвите бараат специјализирана обука: на пример, семејно или сексуално насилство, тероризам, злосторства мотивирани од расни, религиозни или други предрасуди, како и во однос на семејствата на жртвите на убиствата.

150. Исто така, важно е таквата обука да не се нуди само на кадарот чија примарна задача е поддршка и помош на жртвите. Таа треба да биде главен елемент за целиот персонал кој за време на должноста, најверојатно ќе наиде на виктимизација од кривично дело. Како приоритет, ова ги вклучува полицијата и персоналот вклучен во спроведувањето на правдата, услугите за поддршка на жртвите и ресторативната правда, но исто така и службите за итни случаи и другите кои се присутни на местото на злосторот. Треба да се промовираат и обуки за адвокати, обвинители и судии. Понатаму, државите се охрабруваат да направат обука за релевантниот персонал во здравството, домувањето, социјалното осигурување, образованието и услугите за вработување.

151. Важноста на таквата обука е степенот до кој придонесува за преживеаното на жртвите на кривични дела. Тоа не треба да се зема здраво за готово: активностите за евалуација и мониторинг споменати во член 25 и член 26, исто така, треба да го истражат степенот до кој оваа клучна цел на обуките е постигната во пракса.

152. На крај, важно е да се нагласи додадената вредност на мултидисциплинарната или мултисекторската обука (на пример, обуки обезбедени од полицијата и од службениците за поддршка на жртвите). Исто така, вклучувањето на специјализирани членови од академската заедница во овие курсеви и нудењето на курсевите за жртви/ресторативна правда во рамките на високото образование и на универзитетите се сметаат за најдобри практики.

Член 24. Подигнување на јавната свест за виктимизација од кривично дело

153. Клучен елемент на помошта на жртвите се однесува на нивото на социјална поддршка во нивната поблиска и подалечна околина. Се покажа дека недоволната поддршка и/или негативните реакции се најсилните индикатори за лошите резултати за жртвите. Дополнително, ваквите негативни реакции на жртвите често ја намалуваат шансата жртвите да побараат поддршка и помош за нивната неволја, а со тоа го зголемуваат ризикот од ревиктимизација и ја намалуваат шансата сторителот да биде изведен пред лицето на правдата.

154. Затоа, задоволителното ниво на јавна свест е важен фактор за намалување на секундарната виктимизација и негативните исходи за жртвите на кривични дела. Препораката од 2006 година ја истакна потребата од подигање на јавната свест, чија мудрост беше јасно подвлечена од движењето #MeToo во последните години. Сè повеќе јавноста е свесна за појавите како што е обвинувањето на жртвите и за потешкотиите со кои се соочуваат жртвите кога станува збор за барање на помош и поддршка, вклучително и оние поврзани со институционалните бариери.

Член 25. Истражување и собирање податоци

155. Еден од главните двигатели на развојот на услугите за жртви низ јурисдикциите е достапноста на релевантните податоци во врска со распространетоста, инциденцата и влијанието на виктимизацијата, како и потребите и желбите на жртвите. Затоа, академскиот домен на виктимологијата се појави во чекор со развојот на услугите за жртвите, при што и академското разбирање и практичната експертиза во овие области се хранат една со друга. Препораката од 2006 година ја нагласи клучната важност на истражувањето и собирањето податоци, а Препораката го повторува истото.

156. Член 25(1) и член 25(2) ја нагласуваат важноста од финансирање на истражувања релевантни за оваа препорака како и областите кои како приоритет треба да бидат дел од ваквата истражувачка агенда. Ова вклучува истражување за ефективност на постоечките интервенции во земјите-членки. Членот 25(3) ја нагласува важноста од развојот на јавна политика заснована врз најдобрите достапни научни докази. За да го сторат тоа, државите, исто така, можат да се потпираат на релевантните воспоставени тела со академска

експертиза, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на, Европското здружение за криминологија, Светското здружение на виктимологија, Европското здружение за студии на трауматски стрес и Европското здружение за психологија и право, нивните релевантни работни групи или сектори и национални еквиваленти. Членот 25(4) ја нагласува важноста од ангажирање на експертизата на општествените чинители, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на агенциите за поддршка на жртвите и службите за ресторативна правда, како и релевантните европски чадор организации, Поддршка за жртвите Европа (Victim Support Europe) и Европскиот форум за ресторативна правда (European Forum for Restorative Justice). Споделувањето на експертизата низ јурисдикциите во Европа може да се подобри особено со можностите за вмрежување, како што се меѓународните конференции, работните групи и симпозиуми.

Член 26. Следење и спроведување на оваа Препорака

157. Препораката ги одразува последните случувања во однос на правата на жртвите, услугите и поддршката во времето на изготвувањето. Тоа е сериозен обид да се решат моменталните недостатоци и ограничувања во постапувањето со жртвите на кривични дела, која доколку доволно се имплементира од земјите-членки на Советот на Европа многу ќе придонесе за подобрување на состојбата на жртвите на кривични дела. Сепак, ниту е, ниту треба да се очекува дека ќе биде последна.

Виктимологијата и разбирањето на работата на одредбите и услугите за жртвите на кривични дела е поле на академско истражување и професионална пракса кое се развива со голема брзина. Следењето на развојот на имплементацијата на Препораката во наредните години не само што може да послужи за оценување на нејзиниот напредок, туку може и да придонесе на успешните практики.

158. Како приоритет, земјите-членки се охрабруваат да ги вклучат оние кои работат во дефинирањето на јавните политики и практики во областа на услугите за жртвите во таквите активности за следење. Тие не само што можат да понуда посебна и прониклива перспектива за моменталната состојба на имплементацијата на оваа Препорака, туку се и составен дел од секој ангажман за постигнување понатамошен успех во постигнувањето на целите на

нејзините одредби.

159. За придружните теми, и во случај на релевантни Конвенции, Советот на Европа смета дека е соодветно да се организира постојана експертска група. За оваа Препорака, се чини дека тоа е опција која бара преголем ангажман. Наместо тоа, ЦДПЦ може да свика конференција за следење која би ја вклучила работната група ЦДПЦ-ВР и понатаму би можела да вклучи други релевантни експерти.

-----

[1] Изјава за одрекување од одговорност: Препораката не мора да го одразува мислењето на експертите.

[2] В идете го истражувањето на ЦДПЦ од 2018 година, во кое 17 од 26-те земји кои дадоа одговори припишаа (некое) влијание на Препораката Rec(2006)8 во развојот на националните права на жртвите.

[3] Во Холандија, на пример, членовите на семејствата на тешко повредените жртви исто така можат да побараат „штета за блиски членови“ доколку самите овие членови на семејството претрпеле емоционална штета како последица на виктимизација на нивните најблиски роднини или партнери („најдобра практика“).

[4] Споредете член 2(2) од Директивата на ЕУ.

[5] Турската делегација се противи на овој збор.

[6] Споредете го Документот за насоки на ЕУ Директивата за жртви на ЕУ.

[7] Извештај ДЕСВИКТ.

[8] Извадок од изјавата на Европскиот форум за услуги на жртвите за социјалните права на жртвите на кривични дела (1998).

[9] Види преамбула на Директивата на ЕУ за жртвите, образложение 44.

[10] Види, на пример, истражување на ЦДПЦ од 2018 година, каде што испитаниците посочија дека одредени основни права на жртвите им биле доделени само на жртви-баратели, жртви-сведоци итн.

[11] Види на пример МекКарт и сор. (2010). Барање помош меѓу жртвите на кривични дела. Стручно списание за трауматски стрес. 23 (2): 198-206.

[12] Види ги, на пример, упатувањата на различни студии за виктимизација на

кривично дело од омраза во S. van der Aa, R. Hofmann & J. Claessen, 'Speciale behoeften van slachtoffers van hate crime ten aanzien van het strafproces en slachtofferhulp' (Посебни потреби на жртвите од кривично дело од омраза во односна кривичната постапка и поддршката на жртвите), WODC 2020 година.

[13] Споредете ги членовите 27 и 28 од Истанбулската конвенција.

[14] Сфаќајќи дека ова е потенцијално скапа мерка, индивидуалната проценка треба барем да се реализира во контекст на кривичната постапка.

[15] На сличен начин, член 22 од Директивата на ЕУ за жртви ги нагласува групите кои се изложени на поголем ризик од секундарна и повторна виктимизација, заплашување и одмазда („жртви кои претрпеле значителна штета поради тежината на кривичното дело; жртви кои претрпеле кривично дело извршено со пристрасност или дискриминаторски мотив кое би можело, особено, да биде поврзано со нивните лични карактеристики; жртви чиј однос и зависност од сторителот ги прави особено ранливи. Во овој поглед, жртвите на тероризам, организиран криминал, трговија со луѓе, родово базирано насилство, насилство одблиски односи, сексуално насилство, експлоатација или кривично дело од омраза и жртвите со попреченост ќе бидат соодветно земени предвид“).

[16] Споредете ги Насоките од Директивата на ЕУ за жртви, стр. 12.

[17] Види исто така Насоките од Директивата на ЕУ за жртви, стр. 12.

[18] Споредете ги Насоките од Директивата на ЕУ за жртви, стр. 15-16.

[19] Види Насоките од Директивата на ЕУ за жртви, стр. 13.

[20] Некои земји разликуваат трет начин на пријавување: кога формалната жалба од страна на жртвата треба да се поткрепи со експлицитно барање за гонење (на пр., klachtdelicten во Холандија). Оваа трета категорија е исто така опфатена со член 7 и нема да се дискутира понатаму.

[21] Предностите од само известување на полицијата се тоа што известувањата може да се направат анонимно, а тоа им дава на жртвите чувство на гаранција – барем ги информирале органите – додека ризикот случајот да биде кривично гонети жртвите да бидат вклучени во (понекогаш страшна) кривичната постапка е понизок.

[22] За повеќе информации за разликата помеѓу известувањето и поднесувањето на формална жалба и за примерите за ризикот жртвите да ја

разберат погрешно оваа разлика во случај на злосторства од омраза, видете S. van der Aa, J. Claessen & R. Hofmann, 'Speciale behoeften van slachtoffers van hate crime ten aanzien van het strafproces en de slachtofferhulp ', Хар; WODC 2019 година.

[23] За да не се преоптоваруваат надлежните органи, ова не мора нужно да биде мајчиниот јазик на жртвата. Сè додека жртвата може правилно да ги следи постапките.

[24] Во истражувањето на ЦДПЦ од 2018 година, некои држави посочија дека правото на сослушување било спроведено во нивните национални правни системи, бидејќи жртвите може да бидат повикани како сведоци. Ова не е толкување на правото на сослушување усвоено со Препораката .

[25] Концептите „кривична постапка“ и „фаза по завршувањето на судската постапка“ можеби треба дополнително да се разјаснат. Во согласност со Директивата на ЕУ за жртви, кривичната постапка започнува од „моментот кога е поднесена пријава“ и вклучува „ситуации во кои органите покренуваат кривична постапка по службена должност како резултат на кривично дело претрпено од жртвата“ (преамбула, образложение 22). Директивата на ЕУ за жртви не го третира прашањето во однос на тоа кога завршува кривичната постапка, но, меѓу другото, Директивата 2010/64/ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 20 октомври 2010 година за правото на толкување и превод во кривичната постапка го дефинира заклучокот на кривичната постапка како „конечно утврдување на прашањето дали [осомничените или обвинетите лица] го сториле делото, вклучувајќи, каде што е применливо, изрекување казна и решавање на која било жалба (член 1(2)). Според тоа, се смета дека жалбените случаи спаѓаат во „кривична постапка“ како такви.

Фазата „по-завршување на судска постапка,“ започнува по завршувањето на кривичната постапка.

[26] Споредете го член 16 од Директивата на ЕУ за жртви.

[27] На пр., извештај на Милкет, стр. 24 (Ј. Милкет, Зајакнување на правата на жртвите: од компензација до репарација. За нова стратегија за правата на жртвите на ЕУ 2020-2025 година, Луксембург: Канцеларија за публикации на Европската унија, 2019 година).

[28] Исход од прашалникот за имплементација на Европската конвенција за компензација на жртвите на насилни кривични дела и предлози за следење

(CDPC(2018)-6-rev).

[29] Види CDPC(2018)-6-rev, стр. 2.

[30] Види CDPC(2018)-6-rev, стр. 2.

[31] Загубата на приходот се однесува на приходот на директната (повредена) жртва. Загубата на „издршка “ за издржуваните лица е пропишана во член 14(2)(в).

[32] Барем оние држави членки на Европската конвенција и оние кои одговорија на прашалникот ЦДПЦ (CDPC(2018)-6-rev, стр. 3).

[33] Меѓутоа, во пракса, некои држави дозволуваат државен надоместок како додаток на обесштетувањето од други извори независно од исходот од други постапки (на пример, Обединетото Кралство) и тоа исто така има предности.

[34] CDPC(2018)-6-rev, стр. 3.

[35] Според Објаснувањето на Препораката од 2006 година, „[државните] програми за компензација треба да ги обесштетат сите подобни жртви на злосторства извршени во нивните национални граници“. (образложение 106 од Објаснувањето на ЦДПЦ на Препораката Rec(2006)8 за помош на жртвите на кривични дела, CM(2006)61-add, 14 јуни 2006 година).

[36] CDPC(2018)-6-rev, стр. 3.

[37] Видете, на пример, некои проблеми CDPC(2018)-6-rev, стр. 5.

[38] Покрај членот 10 кој е посветен на темата „заштита“, упатувањето на заштитата на жртвите е исто така направено во членовите 3(3), 4(2), 4(6).

[39] Всушност, при изготвувањето на новата одредба, инспирација беше извлечена од Поглавјето 4 од Директивата на ЕУ за жртви, членовите 52 и 53 од Истанбулската конвенција, одредбите од Препораката, актуелните случувања во правото на ЕУ и истражувањето за виктимизација.

[40] Директивата на ЕУ за жртви само им дава право на жртвите да изразат желба да им се одреди лице од „ист пол“ како жртвата кое ќе го спроведува интервјуто. Воденешно време ова изгледа застарено, па оттука и замената со личност од полот или родот согласно желбата на жртвите, каде што „полот“ се подразбира како упатување на биолошките карактеристики на личноста (на пример, репродуктивните органи при раѓање, хормоните, гените), додека родот се однесува на машкиот/женскиот идентитет (вклучувајќи меѓу другото

родово флуидни, а родови или биродови) со родот со кој лицето се самоидентификува.

[41] Одредени права остануваат зависни од „правилното спроведување на правдата“, дозволувајќи им на органите на прогонот, на пример, да одбијат интервјуирање на жртвите од лице со претпочитани карактеристики поради недостаток на капацитет во комбинација со итната потреба да се спроведе интервјуто.

[42] Во Белгија, (делови од) кривичните судења против деца-жртви, на пример, во принцип се одржуваат во затворени судници. Во Белгија, судењата во тајност (*in camera*) во затворени судници се пропишуваат и во случаите на жртви на сексуалнонасилство. Ова може да се смета за најдобра практика која ги отсликува сличните мерки за заштита кога се вклучени осомничени деца.

[43] Види Witboek Slachtofferhulp Nederland (2020) (Бела книга, Поддршка на жртвите во Холандија).

[44] Во некои земји, тие се познати и како „мерки на принуда“.

[45] Види S. Van der Aa, J. Niemi, L. Sosa, A. Ferreira & A. Baldry, Мапирање на законодавството и оценување на влијанието на наредбите за заштита во европските земји-членки (извештај на POEMS), Oisterwijk: Wolf Legal Publishers 2015. Препознавајќи го овој факт, Комисијата на ЕУ, исто така, објави планови за понатамошно зајакнување на заштитата на жртвите со воведување минимални стандарди за психичка заштита на жртвата, вклучително и наредби за заштита (Види Стратегија на ЕУ за правата на жртвите (2020-2025) COM(2020)258 конечна, стр. 10.)

[46] Извештај на POEMS.

[47] Осигурувањата од прва страна се осигурувања каде што корисникот е лицето на чие име се води осигурителната полиса.

[48] Тие исто така можат да бидат многу долги во споредба со други постапки.

[49] Пон. б., 8 мај 2019 година, стр. 44.098. Влегување во сила 1 септември 2019 година.

[50] Полисата што се квалификува за намалување на даноците мора да покрие широк спектар на ризици: одговорност, кривично право, даночно право, управно право, трудово право, договорно и потрошувачко право (вклучувајќи градежни спорови), право за наследување, подароци и тестаменти, развод и

семејно право. Во оваа рамка, законодавецот предвидел широко минимално покривање, така што потрошувачите да не сметаат дека се покриени ако не е така, а да имаат пристап до правдата кога би можеле да се соочат со финансиски потешкотии (на пр. во случај на развод, градежни спорови). Со зголемување на бројот на осигуреници и обезбедување законско минимално покритие, осигурителните компании можат да понудат поквалитетен производ на поголем број потрошувачи, со што ќе го олеснат пристапот до правдата. Секако, осигурителните компании можат да понудат уште поголемо покритие од законскиот минимум. Осигурителните компании исто така можат да понудат полиси со помало покритие. Во овој случај, имателот на полисата очигледно нема да има право на намалување на данокот, бидејќи покритието не ги исполнува минималните критериуми.

[51] Види член 8(2) Директива на ЕУ за жртви и стр. 25 од придружните Насоки.